

108129

AZ „ERDÉLYI MÚZEUM”
SZERKESZTŐSÉGE

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT

XVI. évfolyam

3—4 szám

1907

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET

ÉRTESITŐJE

SZERKESZTI
MERZA GYULA

KIADJA AZ ERDÉLYI
KÁRPÁT-EGYESÜLET

TARTALOM: Hatezer koronás turista-alapítvány. — *Förstner* Tivadar: A kedei templom mennyezete (M. Kovács G. 5 fölvételével). — *Török* Imre dr.: Egészség és turistaság. — *M. Gy.*: Korond-fürdő (2 képpel). — *T. Pálffy* Aladár: A húsvéti határkertülők. — *Boér* Miklós: A Kraszna-völgy felső része (I.) — *M. Kovács* Géza: A „Zichy Ödön” cseppkőbarlang térképe (Monoky Gy. rajzával). — *Különfélék*: Az E. K. E. 1907. évi kirándulásainak tervezete. — A húsvéti határjárás. — Automobil úthálózat. — *Könyvesház*: Turista-naptár. — Az Aradi Turista-Egyesület legújabb évkönyve. — *Egyesületi élet*: Előadások a Czárán-emlék javára. — Az E. K. E. brassóvármegyei osztályának közgyűlése. — Az E. K. E. f. évi kirándulásai. — Rákóczi-menedékház. — Huszonhat brassóvidéki kirándulás. — Az E. K. E. új tagjai. — Apró hírek.

Előfizetési ára 10 korona
Megjelenik évenként hétszer

Az E. K. E. rendes tagjai tag-
díjuk fejében ingyen kapják

KOLOZSVÁR

Szent Bonaventura könyvnyomda

1907

STEIN-féle Ujdonságok!

Leány-Backfisch-Kostümökben, kabátokban kalapokban, szőrme-gallérokban, sapkákban és capüchonokban.

Legujabb Modellek!!

Fiú-Ruhácskák, Téli kabátok, Szőrme-Sapka és Gallérok, Matróz-Sapka.

Gyermekruha

Csecsemő kelengyék

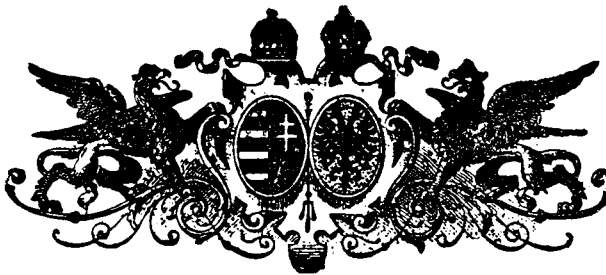
nagy választékban! Tornaruhák és Nadragok, Iskolai kötények raktára, Posztó-, Bőr- és kötött Kamáschni, Harisnyák. Mellfűző-terem! Mérték szerinti készítés!

különlegességek!

Mátyás király-tér 1. Tanácsház.

Cs. és kir. udvari szállító.

Szerb kir. udvari szállító.

NEUMANN M.

férfi- és gyermekruha-telepe

Kolozsvár, Mátyás király-tér 14.

A tavaszi és nyári idényre tavaszi és nyári öltönyöket, átmeneti kabátokat (Double Ulster) Havelok-ujjakkal és ujjak nélkül, rövid gazd. kabátok szövettel, a legujabb kivitelben.

Nagy választék fiú-, leány-ruhák- és felsőkabátokból.

Minták és képes árjegyzékek ingyen és bérmentve.

Levélben való megrendeléseknél elegendő mértéknek egy régi öltöny beküldése. — Gyermekruhák rendelésénél elegendő, ha a gyermek korát, a kívánt színt és árt velem közlik.

Turista-öltönyök és turista-gallérok a legszebb és legczélszerűbb kivitelben.

RIGÓ LAJOS női dípatáru, kézmű-áru és fehérnemű kereskedése

Kolozsvári, Wesselényi Miklós-utca 5. szám.

Dús választéku raktárában mindenféle kivitelben és minőségben kaphatók divatos női ruhaszövetek, Selymek, Díszek, Ruhabélések, Nap- és Esőernők, Harisnyák, Keztyűk, Delenek, zsintartó Zéphirek, Batisztok, Szatínok, Pikétek, Kretonok, Vásznak, Siffonok, Kanavásznak, Cstívatok, Paplanok, Függönyök, Ágy- és Asztalterítők, Butorkelmék és Szőnyegek, valamint mindennemű kész Fehérneműek stb. Olcsó árak! Pontos kiszolgálás!

KÉRJÜNK E. K. E. GYUJTÓT!

E. K. E. gyűjtő megrendelhető az *Unió* magyar általános gyűjtőgyár részvénytársulatnál, Budafok. 5% az E. K. E. javára.

BURGER FRIGYES

GYÓGYÁRU-, VEGYSZER-
ÉS ILLATSZER-ÜZLETE

Kolozsvár, Mátyás király-tér (Szathmáry-féle ház.)

A Karolina orsz. kórház, Vörös-Kereszt-Kórház, M. kir. államvas-
útak, Magyar kir. tud. egyetemi intézetek, több betegsegélyző
... pénztár és vidéki kórház, gyógyanyag- és kötszer szállítója ...

Dús raktárt tartok mindennemű e szakmába való anyagokból.

Mindennemű bel- és külföldi
gyógyáru különlegesség.

***

Angol, francia illatszer- és
pipere-cikkek.

***

Gummi különlegességek (prae-
servatív) férfiaknak és höl-
gyeknek.

***

Háztartási cikkek, padló-
fénymázak. — Ásványos
gyógyvizek.

Gazdasszonyok
figyelmébe!

Előírásom szerint gyorsan, ol-
csón és tisztán lehet minden-
féle likőrt és rumot házilag
előállítani.

Árjegyzékkel szívesen szolgálok

Turistáknak való zsebgyógy-
tár 2 koronától 5 koronáig.

Kola készítmények, erő-
sítő szernek, fáradalmas
utazásoknál.

Amor arc-crème a legjobb bőrápoló!

Zsirtalan! 1 tégely ára 1 korona.

Részletes árjegyzékkel szívesen szolgál Burger Frigyes. ≡

NOVEBBI b. Kolozsvár, Mátyás király-tér 16.

Minden hölgynek érdeke

DÚS VÁLASZTÉKU
DIVATCIKKEIMET

megtekinteni.

Tájékozással:

1 m. jó erős Tennisz-flanel . . . 16 kr.
1 m. 120 cm. széles szövet 45, 55, 65 kr.
1 m. jó mosó karton szövet 20, 22, 25 kr.

FOG

műterem!

NAGY JENŐ

szájpadnélküli műfog-
speciálista fogműterme

Kolozsvárt, Wesselényi-M.-utca 6. (Dr. Goth-ház.)

— Elvállalom a fogászat körébe tartozó összes teendőket. —

Munkáimért felelősséget vállalok, úgy jutányosság, valamint tartósság tekintetében és azokért díjazást utólag elfogadok. Felvilágosítással naponta 1-2-ig a nagyérdemű közönség rendelkezésére állok. — Vidékieknek levélbeni megkeresésére azonnal válaszolok. — **Szegényeknek 8-9-ig ingyen rendelés.** — A nagyrabecsstült közönség pártolását kérem. Tisztelettel Nagy Jenő, szájpadnélküli műfogspeciálista.

IRODALOM.

A Hunyadmegyei tört. és rég. társulat évkönyve. Most jelent meg a múzeumot fenntartó intézmény egyesületi kiadványának f. évi 1. füzeté, melyből megtudjuk, hogy Veress Endre dr. bizatott meg a „Dévai vár kalauza” megírásával, melynek segítségével a Társulat a vár környékét, különböző pontjait a kirándulók számára útjelzéssel és magyarázó táblákkal készüli ellátni. — Ime, a történeti nevezetességű helyek kultuszának és a helyi érdekeltségnek turista és idegenforgalmi szempontból való összetalálkozása. — Ezért különösen üdvözljük az érdemes testvéregyesületet, mert azon a nagy területen, hol az E. K. E.-nek működnie kell, csak ilyen párhuzamos munkával lehet országrészünk minden pontján eredményeket elérnie.

A múzeumi jelentésből arról értesülünk, hogy a gyűjteményeket Hunyadvármegye kulturpalotájában (Magna Curia) fogják véglegesen elhelyezni. — A néprajzi osztály keretében tervezik államszegélyből a csángó, oláh, szász és lozszádi szobákat fokozatosan felállítani. — A Társulat tavaly 700 kor. államszegélyt élvezett.

Divat Ujság. Semmiféle újdonságot nem várnak olyan égő kíváncsisággal, mint a legújabb divattudósításokat. A legegyszerűbb utcai és délelőtti ruhától a legelegánsabb délutáni és látogató ruháig a lehető legszebb dolgokat hozta magával a tavaszi divat. A délelőtti angol ruhákról megjegyez-

zük, hogy egészen rövid, még csipőig sem érő rövid kabátkán kívül a majdnem a szoknya szegélyéig érő redingót is divatos, utóbbinak egyedüli díszé a kifogástalan szabómunkán kívül a hajtás-, tűzés-, sülts- vagy pántdísz. A bokorugró szoknyák helyett a földigérő kerek szoknya illik hozzá. Kedves újdonság az ugynevezett vállravető, mely az egyszerű sétaruhához éppen úgy illik, mint bármely más elegáns ruhához. Jellemző, hogy az újjak majd mindig a kabáttal egyben vannak szabva. Ezt az újdonságot a japán kimonótól vették át. A *Divat Ujság* minden hónapban kétszer jelenik meg. Előfizetési ára nagyon olcsó: *negyedévre* postán való szétküldéssel *két korona husz fillér.* (Budapest. VIII. Rökk Sziárd-utca 4. sz.)

Legelterjedtebb, legolvasottabb, legkedveltebb. Szinte a köztudatba átment már ez a három jelző a *Pesti Hírlap*-pal kapcsolatban, mely mindig hű maradt a demokrácia eszméihez és erényeihez. Tartalomra nézve legbővebb, s vannak rovatai, melyek népszerűségét rendkívüli módon fokozták. Sport-rovata a legbővebb s még a különben legkimerítőbb tőzsdei tudósításai sem nélkülözik a szívdertítő humort. Hölgy-olvasói kedvezményes áron rendelkeznek meg a ma legjobbnak elismert divatújságot: a Szabóné-Nogáll Janka szerkesztésében megjelenő *Divat Szalont.* A *Pesti Hírlap* előfizetési ára negyedévre 7 kor., a *Divat-Szalonnal* együtt 9 kor.; de megrendelhető 2 óra is 4 kor. 80 fill., 1 óra is 2 kor. 40 fill. előfizetési áron. (Budapest, V. Váci-Róru 78).

Uj Drogéria

Kolozsvár, Deák Ferenc-utca 8. sz.

Ajánlok versenyáron:

Állatgyógyászati-, betegápolási- és háztartási cikkeket.

Angol és francia illat- és pipere-cikkeket.

Rum- és likör-essenciákat.

Brandoló-, tarso- és Kerbschnitt munkákhoz mintázott falapokat, tűket és kellékeket.

Dubiniewicz Oszkár, droguista.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

Hatezer koronás turista-alapítvány.

Átsfél éve sincs, hogy *Czárán* Gyula, a nagynevű turista-mecenás örökálmra hajtotta le fejét és ime, jó barátai s tisztelői máris sikeres eredménnyel kecsegtető gyűjtést indítottak az E. K. E. útján, hogy a révi szorosban valamely emlékművet emeljenek példatadó természetrajongsának méltó megörökítésére.

És mialatt a fillérek gyűlni kezdenek, megérkezik az E. K. E.-hez egy *alapítólevél*, melylyel az örökösök megható szép jelét fejezték ki *Czárán* Gyula ideális törekvéseinek kegyeletes tiszteletben tartása iránt.

Hatezer koronás alapítványról van szó, mely az E. K. E. hazafias és pártolást érdemlő föladatainak szakadatlan teljesítése közben a bizalom és szeretet, az elismerés és buzdítás legelső ilyen nagyobb méretű megnyilvánulása.

Kétszeresen hálás büszkeséggel kell tehát fogadnunk a nagy-lelkű és önmagát dicsérő tettet, mely megtörni hivatott azt a balvéleményt, mintha az E. K. E.-nek nem volna kulturmissziója és így a végrendelkezők jótéteményeit nem élvezhetné.

Lehet-e dicsőbb és elragadóbb nemes cselekedet, mint a tájszépségek oltárán áldozni a hazaszeretetnek?

Lehet-e nagyobb vonzóerejű elhatározás annál, midőn honleányok és honfiak szeretett elhunyt rokonuk emlékét abban az egyesületben kívánják megörökíteni, mely országrészünk megismerését, idegenforgalmának és népiparának fejlesztését, a különböző népfajok természeti kincseink szemléletében való testvéries összehatalálkozását, a népjólét fokozását és így a népbéke magasztos eszméjét tűzte gyopáros zászlajára?

Kell-e szebb jótékony cél, kell-e fontosabb emberbaráti föladat, kell-e magyar nemzeti szempontból is pártolásra érdemesebb közművelődési hivatás, mely Erdélyben azzal a békés és nagyhorderejű újabb honfoglalással föler, mikor az E. K. E. tervszerű, céltudatos, önzetlen és lelkes, bár nehéz és csak lépésről-lépésre haladó mun-

kával útát tör a havasokba és kirándulóival magyar szellemet és hazafiságot igyekszik terjeszteni a mesterkélt szított idegen eszmeáramlatok ellensúlyozására? — De nem folytatjuk tovább, hadd beszéljen az alapító-levél, mely így hangzik:

Alapító-levél.

Alúlírott rokonai, illetve örökösei Istenben boldogult seprősi Czárán Gyula felejthetetlen nagybátyánknak, ismerve az ő kiváló előszeretetét és vonzalmát a természet szépségei iránt, emléket azáltal véljük legméltóbban megtehetni, ha az ő nagyszabású kezdeményezéseinek és alkotásainak fönntartására és lehető tovább fejlesztésére, tőlünk telhető anyagi támogatást nyújtunk annak az egyesületnek, a melynek ő dísztagja volt, s a melynek zászlaja alatt a megboldogult már eddig is oly szép eredményeket ért el.

E célból tehát 6000 K., azaz hatezer korona névértékű tőkét, mint seprősi Czárán Gyula nevét viselő alapítványt bocsátunk az Erdélyi Kárpát-Egyesület rendelkezésére, azzal a határozott kéréssel, illetve kikötéssel, hogy az egész alapítvány évi kamatai kizárólag csakis az általa föltárt, ugynevezett „Bihar-hegység“ turistaforgalmi hozzáférhetőségére használtassék föl.

Értjük ezalatt, hogy a nevezett területen létező turista utak, hidak, útjelzők, kilátási pontok, vízesések, barlangok stb. . . jókarban tartása, a lehetőségig eszközöltessék.

Fölkérjük a fönn tisztelt Egyesületet, hogy ezen alapítványunkat elfogadni, kezelni és annak kamatait rendeltetésszerűleg fölhasználni, valamint arról is gondoskodni méltóztassék, hogy a jelzett munkálatok minden évben oly gondossággal vitessenek keresztül, amint azt az ő szeretett emléke megérdemli.

Végül határozottan kikötjük, hogy azon esetben, ha netalán az Erdélyi Kárpát-Egyesület megszűnnék működni, vagy föloszlanék, úgy az alapítvány további sorsa fölött az alapítók, illetve jogútódaink szabadon határozhassanak.

Kelt Menyházán, 1906. június 8-án.

*Csiky János,
Csiky Alexandrine,
Dr. Csiky Gyula,*

*Spech Ilona,
Spech István,
Spech Géza,*

*Dr. Kabdebó Antal,
Kabdebó János,
Kabdebó Margit.*

* * *

Ezek a keresetlen, egyszerű szavak nagy elégtételt szolgáltatnak az E. K. E. másfél évtizedet meghaladó és különösen Erdélyben küldetéssel fölruházott hazafias munkásságának. És a mily hálás köszönettel fogadjuk és megtartjuk a *Czárán-alapítvány* rendelkezéseit, éppoly szeretettel őrizzük meg *Czárán Gyula* emlékét is.

Ihlessék meg tagjainknak és céljaink előmozdítóinak lelkét ez az örvendetes hiradásunk, midőn a nemesszívű *Czárán-örökösök* alapítólevelét levéltárunkban elhelyeztük és az E. K. E. pénztárába befizetett hatezer koronát, mint külön kezelendő tőkét birtokunkba vettük.

A kedei templom mennyezete.

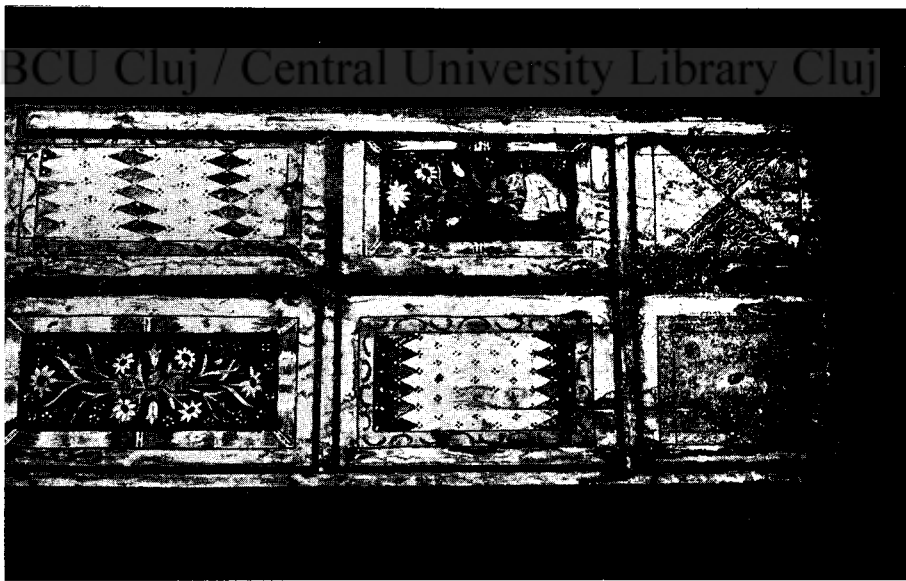

Az összes népfajok közül talán a magyar az, mely kedélyénél, kutató természeténél fogva, a legtöbb hajlammal bír az őt körülvevő természet megfigyelésére és megértésére. A javarészt földmiveléssel foglalkozó magyar ember élete legnagyobb részét a szabad természetben tölti és így hajlamát követve a legapróbb részletességgel megfigyel mindent, a mi őt körülveszi és kutat azon jelenségek után, melyeknek szemlélésében neki része lehet. Minden szépnek, tehát a művészetnek is a kútforrása a legtökéletesebb díszítő, a változhatatlan, alkotásaiban következetes természet. A természet gondos megfigyelése tehát az első lépés a művészi tevékenységhez. A második lépés már

egy emberi ösztönből ered — a dekorálási hajlamból. Alig van gyermek, ki ne volna született díszítő. Így van ez a — művészi ízlés tekintetében — gyermekkorát élő népnél is. Látja, miként díszíti a természet a mezőt, erdőt, a legszebb virágpompával; ő is, eleinte ösztönszerűleg nem elégszik meg azzal, hogy tárgyai pusztán a gyakorlati célnak feleljenek meg, hanem kezdetleges képességeivel csinosabbá, tetszetősebbé és az ő ízlésének megfelelően díszesebbekké törekszik azokat tenni. Idővel az ösztönszerű működés öntudatosabbá válik, rajzolása tökéletesedik és befogad minden idegen befolyást, mely ízlésének, érzésének megfelel. Így keletkezik és alakul át az idők folyamán a népművészet.

A magyar nép honfoglaláskorbeli emlékein még határozottan érezhető a szasszanida befolyás, míg a mai népipari tárgyakon már a török-perzsa, román reneszánsz, rokokó hatás mutatkozik, természetesen a magyar faji sajátosságok szűrőjén átszűrve. Az ipari technikák közül egy sincs, melyet

ma már a nép művészi hajlama be ne vont volna működési körébe. A faipar, szövő-, agyag-, vas- és kőipar legkülönbözőbb ágai megkapták díszítő formáikat és ezek alapjai a most kialakulóban levő magyar nemzeti stílusnak.

A mi kis székelyföldünk népművészete, elzárt helyzeténél és történeti multjánál fogva, legmentesebb az idegen befolyásoktól, úgy, hogy a kutatók az eredeti díszítő elemeket ott keresik. Ilyen értékes eredetiségek a székely

butor és mennyezetfestések, melyeknek egyik tanulságos példányát, az udvarhelyvármegyei *Kede* község templomának, az E. K. E. muzeumban levő mennyezetét e cikk keretében szándékozunk bemutatni.

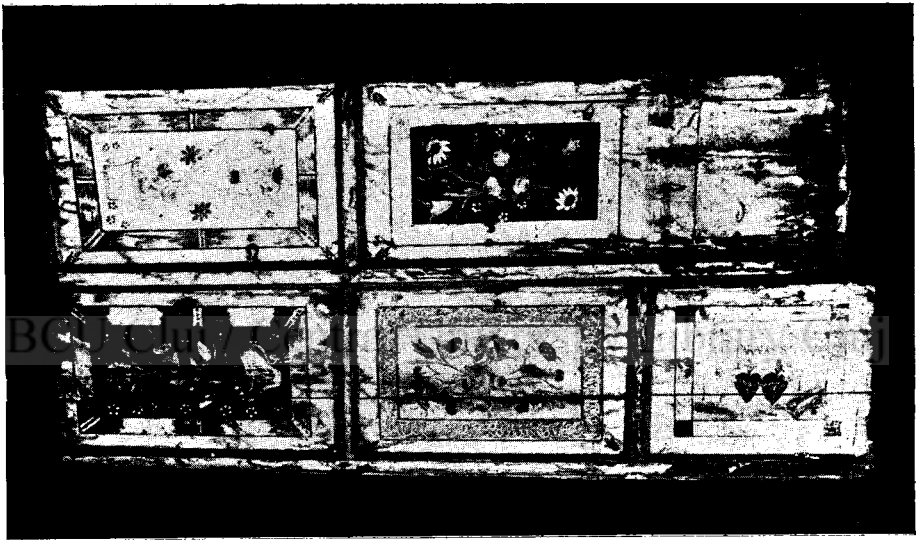
Az E. K. E. minden alkalmat fölhasznál, hogy muzeumát, mely az erdélyi népművészetek valóságos mintagyűjteménye, egy-egy tárggyal gazdagítsa.

Értesülvén, hogy Kis-Kede község templomát lebontják, melyben egy díszes festett famennyezet van, azonnal lépéseket tett a mennyezet megszerzése iránt. Bizottság küldetett ki a már szétszedett és a pap udvarán az idők viszontagságainak kitett mennyezet megtekintésére. A bizottság fölismervén a mennyezet értékét, megajánlotta a kért összeget, a nyers deszka árát, úgy, hogy a mennyezet jelenleg az E. K. E. muzeumának földmívelési eszközök, szövés-fonások és himzések csoportját befogadó szobáinak plafondját irdszíti,

míg a karzati rész a muzeumot látogató közönséget, a zárt folyosón gyönyörködteti. A székely mennyezetfestés egész a XIX. század elejéig, úgy látszik a renesszánsz befolyása alatt a kazettás elrendezést követi, azaz a tartó gerendákat négyzetes alakban képezi ki, melyeknek fatöltéseit magyaros festett díszszel látja el. Az ilyen mennyezeteket rendszerint városi asztalosok festették, akikhez hozzáfért egy-egy idegen stílusnak a szele és nagyon érdekes, hogy miképp alkuszik meg az idegen a hazaival és miképp jelentkezik ez a viszony az ornamentikában. Így van ez az 1805-ik évből való kedei mennyezetnél is. Egy kissé naiv, de eléggé stilszerű rokokko keretbe teljesen népies felfogású virágdísz helyez és hoz összhangba a festő, kinek — úgy látszik — volt az akkor divó módikban némi jártassága és kinek rajzérzékét legjobban kielégítette a színes, nyugtalan copfstilus. A festés túlnyomó része a gazdag virágdísz, mely a legváltozatosabban, hol természetes csoportokban, hol mértani idomok szerint stilizálva jelenik meg. A magyar stílus, a mint mondják, virág stílus; azaz a díszítő elemeit majd mindig a növényvilágból veszi. Sokan ezt a

perzsa-török és indus befolyásnak tulajdonítják, de talán közelebb jár az igazsághoz az az okoskodás, hogy a nép művészei könnyebben birkóznak meg egy virág lerajzolásának nehézségeivel, mint egy eleven mozgó tárgy, pl. állat lerajzolásával. A virágot hosszabb ideig megfigyelheti, többet is látja, mint az eleven, minden pillanatban mozgó és alakját folyton változtató állatot. Ez lesz az oka, hogy majd minden népstilus alapját a növényi ornamentek alkotják. A kedei mennyezetnél megtalálhatjuk a magyar kerti flora majdnem valamennyi virágát elég természetes utáztatban. A rózsza, margaréta, napraforgó, tulipán, nefelejcs, stb. vagy egy csokorba kötve, vagy vázába elhelyezve, vagy rokokko keretbe foglalva és mértani alakokba hozva, szerepel a díszítésben. A díszek elrendezésének ezen változatosságában találjuk a mennyezet legfőbb erényét. Majd mindenik töltés egy-egy négyzetes kerettel van határolva,

mely színes pontokkal, egyenesekkel, vagy körös és kerülékes mértani díszszel van kitöltve. Egyik-másik négyszögterület mértani ábrákkal van igen leleményesen megtervezve. Egyszerű pontváltozatokból és dülénynégyszögekből nagyon tetszetős idomokat hozott össze a festő. A virágoknak a magyar stílusban szokásos stilizálásával ezen a mennyezetten nem találkozunk, a mi a XVIII. és XIX. század elején mutatkozó stílus hanyatlásának a jele, mert noha a közvetlen szemlélet után létrejött virágalakok nem egy helyes formával gazdagították a díszítések számát, de ezek a formák nem érik el az előző évszázadok stilizáló tökélyét. Valahányszor hanyatlík egy stíl irányja, mindig szakít a hosszú évszázadokon kialakult stilusszabályokkal és visszatér a természetes ábrázoláshoz.

Az antik egyiptomi műemlékek lotoszvirága, már nem természetes virág, hanem egy cél érdekében bizonyos konvencionális módon van átalakítva. A görögök és rómaiak akantusa, a középkori kúszóindák, mind egy-egy kiforrott ízlés rendszerbe foglalt termékei.

A növényi díszeken kívül látunk még a mennyezet festései között tájképeket házakkal, fákkal, madarakkal. A mennyezet templomi rendeltetését pedig az ábrázolt háromszöges istenszem és a töviskoszorúval összefoglalt kettős szív jelzi.

A festési modor egyezik a most készülő tulipános ládák festési módjával. Hol világos alapon sötétített árnyalatu díszek szerepelnek, hol teljesen sötét háttérből világosan tartott virágok válnak ki. A színek az ismert magyaros tiszta színek: élénk, keveretlen sárga, kék, vörös, zöld, ibolya.

Vannak ugyan a székelőföldön a kedeinél gazdagabb festett mennyezetek, mint pl. az enlaki, a maksai, vagy a megyaszai templomban, de a kedei, mint a XVIII. századbéli mennyezetfestés tipikus példánya, föltétlenül megtekintést és tanulmányt érdemel.

Förstner Tivadar.

Egészség és turistaság.

Végig lapoztam az E. K. E. tagjainak névsorát. Kedves ismerősökre találtam és azokon kívül olyanokra, kik ugyan nem személyes ismerőseim, de elég, hogy én ismerem őket s fölveszem azok közé, akikről bírálatomban szó lesz. Mert t. Tagtársak, most e kis cikkemben bírálok mint orvos és tudatom önökkei, hogy a kiket a névsorban megtaláltam kevés kivétellel, mindnyájan egészségesek, sőt mondhatnám a legtöbben oly jó kinézésűek, akkora egészségnek örvendenek, hogy a turistaság egészségüket csak annyiban befolyásolja, hogy azt állandóan jókarban tartja és nem gyarapítja. De ne is gyarapítsa, mert aztán mint túlhizottakat a turistáskodás helyett e sorok írójának kellene, hogy reparálásba vegye. A turistáskodás tehát a már egészségesekre nézve avval a kítűnő haszonnal jár, hogy az Isten adta egészségük a turistaság mellett folytonossági hiányt nem szenved. Ennél még örvendesebb tapasztalatom az, hogy azok akik a névsorban előttem mint gyöngébb szervezetűek ismeretesek, mint az E. K. E. tagjai, nem igen kaptak betegséget. Egyesek jól kifejlődtek, mások fejlődésnek indultak s nem győzik eléggé dicsérni a turistaságnak az egészség föntartására, gyarapítására irányuló bámulatos hatását. Hát ugyan mit művel a turistaság az emberi szervezetben? Erre egyszerű a felelet: elsősorban fejleszti mind az öt érzékünket s ezek útján megfelelő jótékony hatást gyakorol a szervezet összes működésére. Ennek eredménye a megújulás, a regeneráció a szervezet azon legkisebb részeiben is, hol az élet mindennapi gondja mellett itt-ott táplálkozási zavarok, vagy egyáltalában az élettani öszműködésben bárhol zavarok léptek föl. Ha az emberek különböző foglalkozását veszem tekintetbe, azt látom, hogy az összes élettani működések részint a munka által, részint az egészség föntartására szükséges egyik-másik kellék hiánya miatt, a szervezetben való kiegyenlítés nagy folyamatában nem mindig tökéletesek, sőt fájdalom az élet mai követelése mellett gyakran hiányosak. S minthogy e zavar a mindennapi életben gyakran előfordul, ennek következtében látom, hogy az emberek egészsége megrendül. A turistaságban megtaláljuk azonban mindazokat a ténye-

zövet, melyek az élettani működések újra rendbehozatalára szükségesek. Mindenki tudja, hogy a szabadban való gyakori járás által élesedik a látásunk, hallásunk, tisztább a szaglás, az izlés, kifejlődik általános egészségi fejlődésünknel fogva a tapintó érzésünk. És mind ez fejlődés közben, mondjuk így: a mi lelkünknek élvezetet nyújt. Ha már most a turistáskodásban élvezetet találunk, nemde az azt teszi, hogy közérzésünk ki van elégítve, tehát az élettani összműködések természetrendezte hivatásában a turistaság segítséget nyújtott, olyan segítséget, mely által a föllépett zavarok kiküszöbölődtek s beállott az egész szervezetben a tökéletes jóérzés, a megbecsülhetetlen *eufonia*. Ezért szül minden kirándulás annyi vidámságot, annyi örömet. Mennyire csodálkozom, hogy az E. K. E. tagnévsorán kívül álló ama számtalan ismerősöm közül, kikről biztosan tudom, hogy gyenge szervezeteik s bizony nagyon is reájok férne a turistaság áldásos hatása, hogy miért nem használják föl az alkalmat s nem soroztatják be magukat egészségük föntartására e legméltóbb lobogó alá, hogy részt kérjenek a turistáskodásból? Hogy mindnyájan olyan erők lehessenek, mint azok, akik mint egészségesek már évek óta tagjai az E. K. E.-nek, vagy akik gyöngébb létükre, de tagokká válva már is nem győzik eléggé dicsérni a turistáskodásnak a testre és lélekre egyaránt bámulatos kitűnő hatását. Ha édes hazánkban mindenki egyformán lelkesednék a turistaság iránt, akkor minden egyéb magyarázat hozzátevése nélkül kimondom: hogy nemzetünkben egészségesebb fejlődés, tisztább politikai képesség, erősebb nemzetgazdasági és kereskedelmi érzék fog teremni. A művelt nagy világ előtt ismertebbé lesz országunk és nemzetünk egyaránt. Ha föltárhadjuk édes hazánk összes természeti bájait, ha bemutathadjuk a világnak a fürdőinkben rejlő drága gyógyító kincseket, egyszóval mindazt, mit eddig az érdeklődés hiánya miatt ki sem aknázhattunk, annál kevésbbé, föl sem tárhattunk: testben és lélekben mindnyájan gyarapodunk, mindnyájan gazdagabbak leszünk. S talán betegségeinkkel egyforma régi örökölt nagy nyomoruságunk t. i. szegénységünk is kap egy csöpp gyógyító forrás vizet, egy kis meleg napsugarat. — Mindnyájunk kötelessége, hogy nemzeti erősödésünket minden megfogható módon elősegítsük. Ezt megtudjuk tenni az által is, ha sorakozunk a turistaság lobogója alá, mely alatt mint már kifejtettem, szervezetünk egészségben gyarapodik s lelkünk kibontakozik a mindennapi élet fáradság okozta zavarai alól. — Ime megtaláljuk a boldogságot, melyet olyan sokan keresnek s oly kevesen találnak meg. E boldogság pedig nem egyéb, mint a létért való küzdelemben kifáradt szervezet eufoniája.

Török Imre dr.

Korond-fürdő.

Irta **M. Gy.**

A Korond vizének s a Kis-Küküllő felső szakaszának völgye: Erdély híres *Sóvidéke*. Ebben a völgyben helyezkedik el *Parajd*, honnan mint vasuti állomástól Alsó- és Felső-Sófalva érintésével jutunk el *Korondra*.

A 3000-nyi lélekszámot meghaladó nagyközségtől, a fazekas és tapló iparáról nevezetes Korond falutól alig $\frac{1}{4}$ órára fekszik e fürdőtelep, mely az ezer méter magasságot meghaladó *Firtoshegy* aljában, szelid éghajlatu szélmentes völgyben 534 m. magasságban van a tenger színe felett.

A mesterséges fenyőültetésnek sikeres jelképe az a gondozott park, melynek árnyas és pormentes sétányai, gondozott virágágyai egészséges és jól berendezett nyaralókhoz vezetnek, hol a fürdő vendégek számára kényelmes lakószobák állanak rendelkezésre.

Az E. K. E. úgy annak idején a székelyudvarhelyi, mint a szovátai legutóbbi országos kirándulásai alkalmával fölvette *Korondot* a programba, de mindkét alkalommal Jupiter Pluviusz akadályozta meg legjobb szándékunkat.

Azonban e sorok írója a tavalyi fürdő idény vége felé mégis megvalósította tervét és harmadmagával egy szép délután kocsira ült Szovátán és gyönyörű verőfényes időben érkezett a 10—15 épületből álló fürdőtelepre. Balra hagyva el az előőrsként szerényen meghuzodó sósfürdőt, egyszerre csak egy urasági parkhoz hasonló árnyas kert udvarára robogott be fogatunk, hol tágas tornácu vendéglő, külön postahivatal, tennispálya és a szétszórt nyaralók egész sora kellemes benyomást gyakorolnak az érkezőre.

Otthon-villa.

Még nem régiben csak 2 $\frac{1}{2}$ órás kocsizás után lehetett idejutni Székely-Udvarhelyről, míg ma a sóbányájáról nevezetes Parajd vasúti állomása csak $\frac{3}{4}$ órányira fekszik. A terebélyes fák árnyékot adó lombjai között legelőször is az ivóforrást kerestük fel, mely az ugynevezett *Lopágy* alján, a telep délnyugati oldalán buzog fel.

A nyári hőségben megtett út után a kellemes savanyuvizzel üdítettük magunkat a délután első óráiban teljesen csendes sétatér magányában. A korondi ivóvíz *Hankó* Vilmos dr. elemzése szerint a legértékesebb savanyúvizek egyike, mely még a hirneves schwalbachi (Weinbrunnen) mellett is megállja helyét.

Különösen tüdő- és légzési bajokban, vérszegénység, gyomorhaj és csontbetegségben egyaránt csodás hatású ez az ivóforrás, de azonkívül mint asztali és üdítővíz is kitünő.

Éppen ezért Korond nemcsak mint klimatikus gyógyfürdő, de mint nyaralóhely is üdülésre alkalmas telep, hol a hőingadozás a nap különböző szakaiban a legcsekélyebb.

Az itt alkalmazott belégzési gyógymóddal főképp idült gége-, légcső-, tüdő- és tüdőcsúcshurutnál csodás eredmény tapasztalható.

E minden oldalról hegyektől védett légkörbe tartoznak a parajdi sóhegyek, melyeknek egyik nyulványán fekszik maga *Korond* is, hol a fakadó sósforrások párái telitik a gyógyító erejű enyhe levegőt. A délutáni álmát alvó fürdő közönség gondos mentora, maga a fürdőtulajdonos, *Gáspár* Gyula, ki ime, éppen felénk tart, hogy kiragadva elmékedéseinkből, sorban megmutogassa kedves neje, a korondi „lady patronesse“ kíséretében a szénsavas-vasas, a szénsavas hideg „Unicum“ és meleg sósfürdőket, a csinos kis kápolnát, majd a tejkúrához szükséges kecskenyáját. Itt egy idillikus képen mulattunk, a mennyiben egy a többiektől magasabb ponton elhelyezkedő kecske éppen olyanformán bolintgatott a körülötte levő tömeg felé, mint egy programbeszédet mondó képviselőjelölt. Megtekintettük az izléses agyagipari műhelyt, hol szabadkézi ecsetvonásokkal díszítette föl a „festőművész“ a vázák és

Főkút.

kancsók gömbölyű alakjait a népies ornamentika szebbnél-szebb tulipánjaival és egyéb díszítő motiumaival.

Ujabbán a fürdőtulajdonos ugynevezett aragonit díszműtárgyak készítésével is tett kísérletet és ha sikerül az előállítási költségeket alábbszállítani, akkor remélhető, hogy ez az iparág is föllendül, valamint üdvös volna ha a parajdi székely dízmű faipar is kellő keresletnek örvendene. A fürdőtől $\frac{1}{4}$ órányira fekszik a *Csigahegy* (rakodó hegy), hová az út ringó vetések között, illatos mezőkön vezet: ez a szivárvány minden színében tündöklő, csillogó szikladomb egyik legközelebb fekvő népszerű kiránduló helye a korondi fürdővendégeknek.

A csillogó törmeléket az alatta buzogó sósforrás rakta le; ugyanez, valamint a tetőn sisteregve feltörő több más forrás réteget rétegre halmoz; a dombon helyenként susogást vélünk hallani, mely sajátságos hangnak a repedéseken át menekülő széndioxid-gáz az előidézője.

A fürdővendégek a csepegések alá virágszálakat, bokrétákat, kosarakat helyeznek, melyeket kemény kéreggel von be a vízből kiváló aragonit.

Itt terem a korondi új iparág kiaknázásra váró pompás anyaga. Egy másik, a fürdőhelytől 10 percnyire eső sétahely, a gyönyörű lombos fákkal, pihenő helyekkel kecsgettető *Arcsó*-liget is.

Kirándulóhely még *Bonis-pincéje*, mely egy nem messze fekvő szikla-üreg, hol a múlt század elején jámbor remete élt; a mohával kirakott barlang közepén kőfeszület látható.

Jobb lábu turistákra azonban a váromladékkal koronázott *Firtos* szikla-feje, s odább a *Fiastető*, oldalában a Mária-napi búcsuiról híres *Agyha* falu, országgrészünk legmagasabban fekvő községeinek egyike szintén vonzó erőt gyakorolnak.

A *Firtos* a Hargitának egy 1050 méter magas kiágazása, melynek északról délre nyuló gerincéből három csúcs emelkedik. Az északi a tulajdonképeni *Firtos*; oldalai meredek, teteje lapos. Közte s a harmadik csúcs között mély szakadék tátong; — a hegytömeg meredeken leereszkedő lejtőit észak- és kelet felé szép bükkerdők takarják.

Orbán Balázs a *Firtosról* élvezett kilátás szépségeit így ecseteli: „Fél Erdély terül el lábaink alatt, egy csomó hullámzatos hegység, melyek mint háborodott Oceánnak megdermedt hullámrétegei úgy terülnek el, egymást átszelő párhuzamos láncolatokban. És e hegyek közt száz meg száz folyópataknek felragyogó ezüst szalagja.“ A *Firtos* a *Korond* feletti *Kalondával* van egybefüggésben, illetőleg a magas *Kalonda* egy hegynyak, mely a havasokkal köti össze e hatalmas három csúcsos bérc-óriást.

A tündérregék egész sora fűződik a *Firtos* várához, de hadd meséljen ezekről más valaki. Elmérvülve *Korond* fürdő természeti szépségeinek élvezetébe, az itt el nem mondottakat a fürdő-prospektusra bizom, melyet minden érdeklődőnek megküld a fürdőigazgatóság. Hirtelen támadt viharfelhő követte tovarobogó kocsinkat, amint *Korondot* elhagytuk. Út közben eszembe jutott, hogy az ásványtanban mindjárt a gyémánt után következik értékre a *korund* néven ismert drágakő. S ha a divat gyémántja lett Szováta, hadd legyen az egészséget keresők korundja a szomszédos *Korond* fürdő.

A húsvéti határkerülők.

Nemcsak a különböző népek és nemzeteknek vannak egymástól eltérő szokásaik, de azok egy nemzetnek a saját kebelében is sokszor oly eltérők, hogy rokon vonást is vajmi nehéz felfedezni köztük..

Minden vidéknek megvan minden tekintetben a maga különleges szokása, s e szempontból is szinte vezető szerep jut a székelyeknek. Bár oly sokan, oly különböző szokásaikat is irták le, mégis valóságos kincses bánya a kutató előtt a Székelyföld. Ilyen különleges szokás Székelyudvarhelyen a húsvéti határjárás, a mely ehhez hasonlóan Gyergyóban illetve némely falujában is

divik bár sok tekintetben eltérő. Hanem én csak az udvarhelyit ismervén, csak azt ismertethetem főbb vonásokban, amennyiben a külsőségeket leírni lehet.

Húsvét előtt hetekkel készülődik már a fiatalság a határjárásra, gyűjtik össze a szebbnél-szebb lószerszámokat, pisztolyokat, s néha napokig könyörögnek egy-egy szebb lóért, vagy magyar ruháért, hogy minél díszesebben vehessenek részt. Régebben a céhek vezették és vettek részt a határjárásban, s maguk a céhmesterek vitték a zászlóikat, most azonban a céhek megszűntével ennek kötelékén kívül mindenki saját jóakaratóból vesz részt.

8—10 éves gyerekek már jóelőre gyűjtik a gyutacsot, s a kinek 700—800 van már büszkén emlegeti azt. Egy botnak a végére szeget erősítenek, ráhúzzák a kápszlit s így a földhöz sújtva ők is lövöldöznek mint ágyudörgés közt a manlicher-recsegés.

Már húsvét első napjának előestvéjén megkezdődik a lövöldözés az ősi karabélyból, mely hajdanában a szabadság ellenségeinek szórta a halált, most a késő unokák kezében hirdeti a feltámadást. Oly rettenetes lövöldözést visznek véghez ez éjszakán, hogy alig van oly erős idegzetű ember Udvarhelyen, a ki képes volna csak pár órát is pihenni. Hajdanában a kít megakartak tisztelni annak egy dísztüzet adtak, de ma a kedvese ablaka alá áll a szerelmes mesterlegény s egész éjszaka lövöldöz, nemcsak az imádottnak de az egész utcának felzavarva éjjeli nyugalma. Ez az éjjeli zene egy különleges neme, s esztendőben egyszer esvén a nagy nap, meglehet bocsátani.

Tart a lövöldözés egész éjszakán át, míg hajnalban nyereg kápáikban pisztolyokkal hatalmasan felszerelve meg nem indul a lovas menet Krisztus keresésére, számtalan gyalogos által kísérvé.

Krisztusnak egy szobrát dugták el estve a buzában s ezt kell feltalálni. De van-e büszkébb mint a ki megtalálta? Ő hozza be a szobrot, őt veszik körül a lovasok, „*Jézus katonái*“, szóval ő a menet középpontja.

A megtalálás után táborot ütnek a „*Jézus kápolná*“-jánál s elküldik az előköszönőket be a városba jelenteni, hogy megtalálván Jézust, indulhat a processió annak behozatalára.

Nem lesz érdektelen jelen sorokkal kapcsolatban a míg az előköszönők megteszik útjokat s visszatérnek a processióval, ha megtekintjük a régi kápolnát s meghallgatjuk a hozzá fűzött mondákat.

Hajdanában egy falu feküdt ott, a hol most a kápolna áll s neve Gyárosfalva volt, azonban János Zsigmond 1517-ben Udvarhelyhez csatolta s lakósai a fejedelem rendeletéből a városba költöztek. A falunak semmi nyoma már, csak a kápolna áll, melynek építési stíljéről a XIII. századra lehet következtetni. Hires búcsujáráhely volt ez hajdan, az urnapi búcsujára messze földről összesereglett a nép, de keletkezését a székelynép költői lelkületéhez híven mondákkal fűzi egybe. A tuhudunok jártak oda áldozni, s a Budvárból, mely még akkor épen állott s melyben már keresztények tanyáztak, *Jézust* kiáltva közibök lötte egy vitéz a nyilát, s a pogányok is ijedtükben *Jézust* kiáltva keresztényekké lettek s ennek emlékére nevezték el *Jézus kápolnájának*.

Másik hagyomány szerint a tatárduláskor a Budváriba menekültek egyike *Jézust* kiáltva lötte le a sátra előtt pöffeszkedő tatár khánt, kinek sátra azon helyen volt, hol most a kápolna áll, s az így vezéröket vesztett tatárok meg-

ijedvén elvonultak erről a vidékről s e szerencsés megmenekülés emlékére emelték a kápolnát. E mondák minden, a mit róla tudni lehet. Mennyezetén 1677 évszám van felírva, de ez csak a javítási évszám. Különbözik benne semmi különösebb vagy érdekesebb emlék.

De ime, a Biróval élükön megérkeztek már az előköszönők s a processió is nemsokára jönni fog, szedjük a sátorfát, s mi is induljunk a város felé, szent zsolozsmák éneklése közben. De meg is érkezett már. Jézus szobra előtt meghajtják a zászlókat, a Jézus katonái dísztüzet adnak s indulnak befelé a városba, lövést-lövés követve, hogy bedugul a füle az embernek, mintha az öreg Budvára megunta volna helyén maradni s a Csicsserrel akarna gigászi küzdelem után helyet cserélni. Fogalma nincs arról, a ki nem hallotta, hogy mily rettenetes lövöldözést képesek a régi karabélyokkal véghez vinni. Azok a külföldiek, a kik egyenesen ennek a tanulmányozása végett utaztak Udvarhelyre, ijedten bujtak el mesélve egymásnak, hogy biztosan kiütött az „*Ungarische Revolution!*“

Nemrégiben korlátozni akarták, hogy csak a keresztek előtt szabad dísztüzet adni, de lehet-e őket korlátozni? Akarták beszüntetni is, de ősi jogukat nem engedték megcsorbítani, pedig elítélendő az, hogy szinte tüntetőleg lövöldöznek be a piacon levő ev. ref. templomba, régmúlt sötét időkre emlékeztetve vissza. Onnan pedig zugó akkordokban hangzik:

„Erős várunk nekünk az Isten!“ Éppen ez okból ujabban későbbre tették a ref. istentiszteletet, hogy az esetleges felekezeti torzsalkodás elkerültesse.

A néptömeg által kísért lovasok közt középen megy Szabó Ferenc uram az ő hagyományos zöld díszmagyarjában, fekete házi sapkával a fején, kezében egy régi zászlóval, cifra magyaros készséggel díszített lován már évtizedek óta vezeti a határkerülőket. Csak ritkán veszi elő cifra veretű pisztolyait, hogy ő is durrantson egyet, a fiatalokra bizza már azt. Bizony elég gyakran történik szerencsétlenség, de hiában, mert beszüntetni nem engedi a hagyomány s ama bizonyos székely büszkeség, hogy ehhez jussunk van s tudja meg más is. Mint az egyszeri székely, a kit felmentett a vád alól a törvényszék.

— Nos megértette, fel van mentve.

— Igen istállom de én lebbezek.

— Mit csinál? Hiszen fel van mentve.

— Jó-jó. Azért lebbezek, hogy tudják meg *fennebb is nekem igazam van.*

Folytonos lövöldözés között a felső templom elé vonulva misét hallgatnak, dísztüzet adnak s mise végével elszélednek, csak néha hallszik itt vagy ott egy-egy lövés.

Nem a parancs szó, vagy rendelet, hanem az egymásközi meghasonlás, ez az ősi székely erény fogja rátenni a zárókövet erre a nemsokára szintén feledésbe menő népszokásra.

T. Pálffy Aladár.

A Kraszna-völgy felső része.

I.

Boér Miklóstól.

zilágyvármegyének e regényes vidékéhez számítjus a következő falvakat:

Perje. község nevével 1481-évbeli okmányokban már találkozunk, a mikor még két Perje (alsó- és felső) volt s *Valkó* várának tartozékát alkotta. Ez évben losonci Bánfi András, bácsi nagyprépost elzalogosította a két Perjét Losonci Bánfi Mihálynak. Ez időtől fogva gyakran fordul elő okmányainkban a két község, de a XVIII-dik századból ránk maradt legelső adat már csak egy Perjéről tesz említést. Az itt átviharzott csaták egyiket teljesen elseperték a föld színteréről. A 17-dik század elején lakatlan községnek írják az adóösszeírók; de már 1720-ban 12 háztartás fizetett adót a községből u. m. 9 magyar és 3 oláh; ebből következőleg a népesség 1720-ban 108 lélek, 81 magyar és 27 oláh volt. *Haller* Gábor naplójában, melyet gr. *Mikó* Imre adott ki, föl-említi, hogy ő 1639. január 13-dikán Perjén ebédelt. 1808-ban összeírják Perjéről a gr. Bánfi és báró Bánfi birtokos nemes családok tagjait, összesen ötöt, kiknek a kezén volt 53 antiqua és 38 nova jobbágytelek. Lakossága teljesen oláh, mely földműveléssel foglalkozik; asszonyaik, lányaik igen szépen szőnek és varrnak, miről fehérnemüik (férfi és női ing, pendej, asztalnemü, kendő, tarisznya stb.) tanuskodnak. Öltözeteiknek csupán ezek a varrottasak s a piros csizma ad egy kis színt; de bizony a bocsró is divatos nagyon, ami a szegénység jele. Sok gyümölcsöt — főképp szilvát — termel, mint általában minden község a Kraszna-völgyben — s ebből, van olyan év, hogy egész évi megélhetését biztosítja. A község egyik utcáján átfolyó patak a Kraszna egyik ága.

Boronamező. 1481. évben, mint *Valkó* várának tartozékát Losonci *Bánfi* András szintén zálogba adja s ezzel kezdődik történelmi szereplése. Később a Bánfiak és Báthoriak birtoka. 1753-ban II. *Rákóczi* Györgyné Báthori Zsófia e részirtoka a Bánfi-család mindkét nembeli ágára száll. 1795-ben a kincstár *Cseréi* Farkas udvari tanácsosnak adta. Lakossága oláh, mely a már leírt módon öltözködik. A falu a *Meszes* hegység egy gyönyörű részén fekszik, honnan kirándulásokat tehet a turista bárhova a közeli erdőségekbe; mert minden lépten-nyomon a szelidebb hegyi-tájék elbűvölő részleteire bukkan. Völgyeiben, sziklák között víz fakad s titkos rejtjeiben a fülemile csattog s mesélő öregei elviszik lelkedet a ragyogó tündér országba. Egy népregét itt közlök, amely a *Tündér-csont* (Oszuj felilij) határrészhez fűződik.

„A tündérek itt laktak valamikor, mikor még nem kellett vetni, aratni s mégis volt mit enni; nem kellett szőni, varrni, mégis patyolatba járhatott az ember, selyem kendővel takarózhatott, tejből fürödhetett s térdig borban járhatott. Boldog idő volt az; akkor még éltek a tündérek, akik elátkozott királylányokból lettek s pásztorfiukat választottak tündérr királyokká. De azok is elpusztultak, az ördögöknek estek áldozatul. Az ördögök is itt laktak a *Meszesben* — a *Grapó Zmójilorban* (lidérc gödörben), — ahonnan egész éjjeleket incselkedtek az emberekkel, megrontották az asszonyokat, elcsábították a lányokat s minden rosra tanították a férfiakat. Mikor már az embereken győzedelmeskedtek, a tündérek akarták megrontani. Összeültek tanácskozásra

s elhatározták, hogy a legügyesebb ördög furulyázó pásztorfiúvá változik s úgy bolondítja el a tündérkirálynét; annak ügyis azokra vásik a foga mindig... Úgy is történt. Egy huncut ördög, mint szép bojtár legény, kiült a Meszes legelőjére s furulyázott egész fényes nappal, egész holdas éjszaka. A harmadik éjszaka hétszer csendült meg a harang a tündérek palotájában s egyszerre biborba-bársonyba öltözött, aranytól, gyémánttól, gyöngyöktől csillogó ruhában megjelent előtte a tündér királyné. Mondta a bojtárnak: furulyázz szép legény, szép nótát nekem; gyémánt palotába viszlek én s ott mulatsz velem. Tündérkirály leszesz, gyémánt koronával koronázzuk fejed; minden jóból eszel, kristályborból iszol, ágyadat rózsából vetheted...

A szép bojtár legény a sok unszólásra engedett. Furulyázott szépen, szép nótát, amilyent nem hallott soha, senki sem. És aztán elindult a tündérkirályné s nyomán a bojtár. Mentek, mendegéltek, míg oda nem értek a héttornyú palota gyémánt szobájába. A tündérek várták aranyos ruhában. Tejből, vajból főztek ebédet, vacsorát, még a kalácsot is zsirba mártották. Ha jól ettek-ittak, rózsagyúba mentek pihenni. De a huncut ördög fényes virradóra, a szép tündéreket mind agyonütötte, a szép palotából, habtestüket sötét gödörbe vetette. Finom csontjaikat széthordja a patak s aki azokból kap csak egy kis szilánkot, azzal csodatevő erő száll belé. Győz az ellenein s bolondulnak érte lányok, asszonyok; hogyha meghal, akkor testéből virág lesz, lelkéből madár... Az ördögök élnek és tovább henyélnek, rontanak rakásra szegényt, gazdagot; a lidérgödörben táncolnak éjjelen s nappal a föld alatt tivornyáznak tovább."

Bagolyfalva. E községről is csak 1481-től kezdődőleg tudunk. Ekkor Valkó várához tartozott s a bácsi nagyprépost, aki úgylátszik ez időben nagyon meg volt szorulva, szintén elzálogosította a már előbb említett községekkel együtt Losonci Bánfi Andrásnak. Bánfi-birtok marad hosszú ideig. 1808-ban a gr. Bánfi, br. Bánfi, gr. Teleki és Boros családok birják. Szép vidéke van s a Meszes erdősegeiben gyönyörű részletek vonzóvá teszik az ide való kirándulást. Csizérről könnyen megközelíthető s a turista, ki a Meszes hegység megtekintésére indul, nem bánja meg, ha népével is megismerkedik. Lakossága, mint minden faluban, itt is földműveléssel foglalkozik; szépen sző és varr. Priszlop határrészében savanyú víz forrása van, melyet közsvényesek használnak fürdőül és italul. Több kicsi ér fakad hegyeiből, melyek mind a Kraszna folyó vizét növelik, ám nagyon fukarul.

Csizér és Boján, a Csucsától a Szilágyságba vezető állami út mentén fekszik. Egyesített községek, igen szép környezetben. *Boján* csak 1481-ben említettük okleveleinkben, mint Valkóvár tartozéka. Bánfi és Báthori birtok, melyet Aspremont Anna 1795 évi vallomása szerint, mint Rákóczi-féle birtokot a kincstár magának tart s később Cserei Farkas udvari tanácsosnak ad. A honfoglalás előtt, mint dr. *Petri Mór* Szilágyvármegye jeles monográfusa véli — avar telep lehetett, mert *Boján* avor személynév, inkább méltóság-név. A töröknyelvben *Bogán* alakban gazdagot, hatalmast jelent. *Csizér* (magyar személynév) már 1205—1235-ben előfordul okmányainkban. Valkó várának tartozéka volt, jöllehet addig már mások is birtokolták. Első nyomát a *Váradí Regesztrumban* találjuk, mikor krasznai jobbágyok azzal vádolják *Panyit* fiát *Leonárdot*, hogy a birtok bizonyos részét erővel elfoglalta. Leonárd ezzel szemben azt állítja, hogy örökségkép kapta s erre Szent László sírja fölött esküt is tesz s ezzel állítását beigazolta.

Zsigmond király Csaholyi János és László hiveinek adományozza Csizéret azon szolgálatukért, hogy Boszniában vitézül harcoltak a török ellen s fog-ságot is szenvedtek. Később Bánfi és Báthori birtok lesz, eladdig, míg Mária Terézia 1777-ben Cserei Farkas udvari tanácsosnak adta.

Csizér meszesi erdőségében több kis ér ered, melyek együtt alkotják a *Csizér* patakát, mely szintén a Kraszna medrének szolgáltatója a vizet. Nagyobb ereiben elég bőven van rák is, de ezek aprók s inkább csak jóízéért fogják

— levesbe. A községnek igen szép jegyzői laka s postahivatala is van, hol a turista vendégszerető lakásra s szives útbaigazításra talál. Lakossága s azoknak foglalkozása egyezik az előbb leirt községekével. Kirándulásra alkalmas gyönyörű hegyi részleteket ennek határában, a Meszes és Rézhegységek találkozó pontjain is, nagyon sokat találhat az útas s aki a Réz néhol csodaszép hegyvidékét akarja megtekinteni, innen kell, hogy a Berettyó-völgyébe átmenjen, ahova a Meszes-tetőről elég jókarban tartott út vezet s a bájos hegyi képek egész hosszú sorozata vonul el.

Palicka szintén a Meszes tövében, regényes környezetben fekvő teljesen oláh lakosságú kis község. Neve — *Petri* Mór dr. szerint szláv eredetű s annyit jelent: kis pálca, kis bot. 1481-ben Valkó várához tartozott s a bácsi nagyprépost jóvoltából szintén zálogba kerül. Birtokolta a horváthi *Peres* család; 1554-ben palickai részirtokokba Serédi Istvánt és Alagi Jánost iktatták be. Ettől fogva a tizenkilencedik századig nyoma vész a községnek, mely a dúló csaták áldozata lett. 1808-ban már ismét összeírták Palickáról a következő nemes birtokosokat: gr. Teleki, Matolcsi, Butyka, Dul, Jakab, Szilágyi, Vajna, Ujfalvi, Katra, Málnási, Gyulai, Fodor és Szegedi családokat. E családnevek már nem szerepelnek a palickai adókönyvekben, helyettök idegenek foglalták el a tért, szomorúan igazolván a magyar nép roppant pusztulását s részben — fájdalom kimondani! — élehetlenségét. Patakjai közül a *perjei* és *csizéri* patak a kiválóbbak, ezek összeömlésénél kapja meg törvényes nevét a Kraszna folyó. A patak völgyek mindenütt igen regényesek, szelid, mérsékelt dombokkal szegélyezettek, melyek termőtalajjal is bírnak.

Bogdánháza. Az oklevelekben 1341-ben akadunk nyomára s akkor ez is Valkó várához tartozott. Ez évben iktatták Dancs mestert annak birtokába, mely eljárás ellen Pethene István, Burja Pál stb. tiltakoznak.

Losonci Bánfi András nagyprépost ezt is elzalogosítja Losonci Bánfi Mihálynak. 1508-ban Bánfi János szaniszlói Báthori Istvánnak adja, de később ismét Bánfi-kézre kerül. 1523-ban Lajos magyar király meghagyja a leleszi konventnek, hogy e birtokba iktassa be Somlyói Szaniszlói Istvánt. 1537-ben néhai Báthori István fiait iktatják be e birtokba, minek Bánfi István ellene mond. 1546-ban Nagyfalusi Losonci Bánfi Gáspár elzalogosítja Ártánházi Bornemissza Boldizsárnak. Birtoklásának története nagyon érdekes egész a legújabb korig. Nem egyszer nagy perek keletkeztek érte a Losonci, Nagyfalusi, Bonchidai Bánfiak és Báthoriak között. Versengtek a birtokért Apagyfalusi Apafi György gyermekei (1548), Sarmasági András és Valkói Miklósné Csire Petronella stb.

1550-ben Ferdinánd király megparancsolja, hogy állítsák be e birtokba Szénás Istvánt, Andrást, Jánost stb., kik adományleveleiket elvesztették; de a birtokolás ellen tiltakozik Széplaki Benedek a Borzási Lukács nevében. Az örökös peres birtokot t. i. Bogdánházát 1564-ben II. János király Bánfi Farkasnak adja s 1565-ben megparancsolja Krasznavármegyének, hogy őt e birtokba iktassák be. Ami meg is történt, de később Paksi Job és neje Bánfi Dorottya, felségsértés miatt elvesztették e birtokot. Később újra a Bánfiak és Serédi István, Horváth Mihályné perlekednek e jóságért s e perben Báthori Zsigmond ítélete alapján a Bánfi-család lett a nyertes.

1648-ban id. Rákóczi György fejedelem — atyai jóindulatból — ifj. Rákóczi György fejedelemnek és nejének Báthori Zsófiának adományozza, érdemeik elismeréséül. Még ezután is többször per tárgya a birtok, míg 1808-ban a gróf és báró Bánfiakat, az Erdőteleki és Járnél nemes családokat írják itt össze, mint jogos birtoklókat. Ma már csak a Bánfiaknak van itt a Meszesen nagy kiterjedésű erdőségük, melyben hajdan nagy vadászatokat tartottak, az e célból ide rándult nemesek. A falunak állandó lakósa nem igen volt egyik birtokos család sem; hanem azt állandóan oláh jobbagyok kezelték, egészen a „nagy felszabadulásig!“

A hegység itt óriás mennyiségű gipszet tartalmaz; egész alabástrom sziklák emelkednek ki fehér testükkel a haragos zöld színű bükkösből. Lakói éppen ezért, már az előző időkben is, mészégetéssel foglalkoztak, de emellett az állattenyésztést, földmivelést is gyakorolják, míg szépnek mondható aszszonyai, lányai a szövés-fonás és varrottas készítésének mesterségében is igen járatosak; gyönyörű ingeket, pendelyeket varrnak ki nagy gonddal s művésziesen. Törülködő kendőik, párnahéjaik igazán nagy ügyességet igénylő munkát árulnak el. Különben az egész Meszes alja oláh lakossága e téren kiváló figyelmet érdemel.

A Kraszna-völgy felső vidékének ez az oláh falva (1300 lakossal) gyönyörű környezetben fekszik s a turista pihenőhelyre, útbaigazításra talál az itt székelő körjegyzőnél, megszállóhelyre a fogadóban, vagy magán házaknál, mert az itt élő oláh nép igen szives vendéglátó.

A falut körülölelő Meszes hegység testéből itt is több kis hegyi ér fakad, melyeknek környezete regényesen szép, de csak vékonyan csergedezik bennük a víz, kivált száraz időszakban. Annál inkább megtelnek a csermelyek medrei zavarosan hullámzó, tajtékozó áradattal, mikor a Meszes-hegy gerincére ránehezül a sötét borongó felleg s zápor mossa az alabástrom sziklákat; zúg az erdőség és villám-ostorok pattognak a hegy testén. A népegék szerint itt kincs van nagy hordókban, óriás harangokban, szarvakban elásva, de az ördög őrzi ezeket s emberi halandó hozzá nem juthat.

A „Zichy Ödön“ cseppkőbarlang térképe.

Folyóiratunk jelen füzetéhez a révi Zichy Ödön cseppkőbarlang térképét mellékeljük, hogy az alakulásánál fogva hazánkban páratlanul álló természeti ritkaság megtekintése iránt a vágyat ama olvasóinkban is felkeltsük, akiknek eddig valamely okból nem volt alkalmuk megtekintetésre, továbbá azért is, hogy azok, akik azt már látták, emlékezetükben könnyebben visszaidézhesék és lelkükben megtarthassák, erősíthessék ama gazdag színpompának és a szeszélyes cseppkőalakzatok gyönyörűsége csoportjainak képeit, amelyeket a természet pajzán jókedvében saját gyönyörűségére teremtett és a véges ember elől sokáig a meredek szikla mélyében rejtegetett.

A révi sziklaszoros két kis alagútja között mintegy 6 méter magasból habfodorra törve zuhog alá a barlangnak jéghideg vize. E vizeséstől mintegy 50 méter távolságra van a barlang. 4 évvel ezelőtt a gazdag forrás vizéből enyhítve szomjunkat nem is mertünk arra gondolni, hogy valaha azon a ponton évenként 5000-et meghaladó turista forduljon meg, mert a meredek sziklafal szinte lehetetlenné tett minden közlekedést. Néhai Czárán Gyulának, az E. K. E. tiszteleti tagjának kellett eljönnie az 1903-ik évben, hogy varázslatos turista botjával idegen-forgalmat teremtsen az eddig csak madárjárta sziklaszálakon. Ő ifjabb gróf Zichy Ödön engedélyével egyesületünk költségén rövid idő alatt páratlan leleményességgel mintegy 8 kilométer hosszú turista ösvényt

készítettet, amely kényelmes ívekben vezet fel mindenütt a szikla oldalán egészen a „Kétpüspök“ háta mögé és onnan a vizesés fölött tovább Vársonkolyos községig. Az út készítése alkalmával Handl Károly révi lakos, a nagy természetbarát, szenvedélyes kutató és buzgó turista figyelmeztette Czáránt, hogy ott, hol a víz a szikla alól előtör, nagyobb barlang nyílásának kell lennie, mert ő sekély vizállásnál többször kitapogatta. Javasolta, hogy a víz medrének mélyítésével és robbantással kíséreljék meg a képzelt barlang megnyitását. Czárának a terv megtetszett és előlegezve a költségeket, megbizta Handlt a munka végrehajtásával. Ez meg is történt 1903 november havában.

Ekkor Czárán Gyulának és Handl Károlynak néhol övig gázolva a vízben, sikerült a barlangba behatolniok. Kikutatták a barlang ama ágát, a melyet ma Kálváriának nevezünk. A főágban szintén előrehatoltak ama cseppkő alakzatig, amely a térképen Bükkfagomb elnevezéssel van jelölve. A felfedezésnek csakhamar országos hire kelt. A környék lelkes úri közönsége azonnal foglalkozni kezdett a barlanggal. Egyesek a barlangot mint nagyszabásu felfedezést kürtölték világgá, mások pedig visszariadva a földalatti nagy tömegü víz akadályaitól még a további kutatásokból is igyekeztek lebeszélni a rajongókat. Maga Czárán is egy levelében óva intette az E. K. E.-t, hogy ne fűzzön vérmes reményeket a barlanghoz. Egyedül Handl Károly nem riadott vissza semmi akadálytól és támogatva Veres István révi ref. lelkészről és Hollósy Gyula ugyancsak odavaló főjegyzőtől tovább végezte az életveszélyes kutatásokat; sikerült is neki a barlang emeleti részét, amelyet Kórus-nak nevezett el, és azután a Törökvilágot felfedeznie. E sikerek után az E. K. E. révi tagjai 1904. tavaszán fiókosztálylyá tömörültek és miután az egyesület a barlangot 30 évre szerződésileg is kezelésbe vette és Handl Károlyt barlanggondnökká választotta, Czárán Gyulának hathatós támogatásával 1905. tavaszára már a Purgatoriumig, ameddig a térkép rajzolva van, feltárták a barlangot. 1905. év június havában ifjabb gróf Zichy Ödön áldozatkészségével elkészült az E. K. E.-vendéglő is és megindult az idegenforgalomnak igazán nagyszabásu áradata, amelynek sürgetésére elkészült a Kőrösön átvezető gyalog-híd és a Zichy-barlang elnevezésü, 200 útas befogadására alkalmas várócsarnok, amely előtt az összes személyvonatok feltételesan megállanak. A barlangot több napig tartó fásasztó munkával felmérte Monoky Gyula máv. mérnök és ugyancsak ő készítette el díjtalanul a pontos térképet is, amelynek rajzolására olyan kiváló gondot fordított, hogy azon egyes jellegzetesebb cseppkő alakzatok is igen jól fölismerhetők. A térképbe berajzolt lépcsőkből, hidakból láthatja a szemlélő, hogy mily nagy munkát kellett végezni az egyesület megbízottjának, Handl Károlynak, hogy a közönség kényelmesen és minden veszély nélkül látogathassa e természeti csodát.

A térkép a barlangnak csak ama előrészét ábrázolja, amely a közforgalomnak át van adva és a melyben minden veszély nélkül lehet közlekedni. Belül a Purgatoriumon túl a szűk mélységben van egy száz méter hosszú mély tó, melyet Pokolnak neveztek el. 1906. őszén kezdette meg Handl Károly vezetése alatt egy bátor kis csapat a továbbkutatást. Ekkor 250 métert hatolhattak előre. Folyó év január havában ugyancsak Handl Károly vezetése alatt ismételték meg 4 csónakkal, kötélhágcsókkal felszerelve a további elő-

hatolást. Eredmény az, hogy a barlangnak térképünkön feltüntetett részén belül most már újra mintegy 600 méter hosszúságú barlang várja a feltárást. E belső barlangrészben is igen szép, gyönyörű alakzatok vannak és a termek oly magasak, hogy acetilén lámpával nem lehet megvilágítani azok boltozatát. Újból nehéz és komoly munka vár tehát az E. K. E. révi osztályára. Reméljük is, hogy az akadályokat nem ismerő régi munkakedve nem veszett el és a lelkeket az alkotási vágy újra betölti, hogy édes hazánkat gazdagíthassuk egy olyan újabb látnivalóval, melynek csodálására majd nagy tömegekben özönlik a külföldi is.

K. G.

Különfélék.

Az E. K. E. 1907. évi kirándulásainak tervezete.

Ime, itt közöljük folyó évi kirándulásainknak tervezetét. Ha az időjárás, vagy egyéb előre nem látható körülmények nem akadályozzák meg és elegendő résztvevő jelentkezik, igyekezni fogunk az egyes kirándulásokat meg is rendezni.

Ennélfogva tisztelettel kérünk *mindenkit*, de különösen t. *Tagtársainkat*, sziveskedjenek irodánkhoz (Mátyás király-utca 3 sz.) jó előre bejelenteni, hogy melyik kiránduláson óhajtanak részt venni? Részletesebb tervezetet és költségvetést annak idején szét fogunk küldeni.

Kolozsvár, 1907. április hó.

Az E. K. E. elnöksége.

1. Árpádcsucs április 28-án, $\frac{1}{2}$ napos.

Április hó 28-án *ind.* Kolozsvárról gyalog d. u. 2 ó., Bükki fogadó, Árpádcsuc, Szt.-János-kut, Monostori erdő, *érk.* Kolozsvárra estve 8 órakor.

2. Hidegszamos, Villanyművek, Melegsza- szamos május 5-én, 1 napos.

Május 5-én *ind.* Kolozsvárról kocsin reggel 6 ó., *érk.* Gyaluba regg. 8 ó., *ind.* Gyaluból gyalog regg. 8 ó., *érk.* Olasztelepre d. e. 11 ó., villanyművek megtekintése d. e. 11—12 ó., *ind.* villanyművektől, Isartető, Melegsza-
mos gyalog d. e. 1 ó., *érk.* Gyaluba d. u. 6 ó., *ind.* Gyaluból kocsin d. u. 6 ó., *érk.* Kolozsvárra estve 8 ó.

3. Sebesvár-Dragánvölgy május 9-én 1 napos.

Május 9 (áldozócsütörtök) *ind.* Kolozsvárról vasuttal regg. 7 ó., *érk.* Sebesváralyára regg. 9 ó., *ind.* Sebesváralyáról gyalog regg. 9 ó., *érk.* Kecskés-fogadóhoz déli 1 ó., *ind.* Kecskésről d. u. 3 ó., *érk.* Kis-Sebesre d. u. 5 ó., Kolozsvárra vasuttal este $\frac{1}{2}$ 9 ó.

4. Révi Zichy-barlang május 12-én, 1 napos.

Május 12-én *ind.* Kolozsvárról vonaton regg. 7 ó., *érk.* Zichy-barlanghoz d. e. 10 ó., *ind.* Sonkolyosra gyalog 3 ó. p., *érk.* Sonkolyosra 5 ó.,

ind. Sonkolyosról vonaton este $\frac{1}{2}$ 6 ó.,
érk. Kolozsvárra este $\frac{1}{2}$ 9 ó.

5. *Dobrin-Magura-Béles* május 19—
20-án, 2 és $\frac{1}{2}$ napos.

Május 18-án *ind.* Kolozsvárról gya-
log d. u. 1 ó., *érk.* Dobrinba este
9 ó.

Május 19-én *ind.* Dobrinból gyalog
regg. 8 ó., *érk.* Reketó-Magura d. u.
5 ó.

Május 20-án *ind.* Maguráról gyalog
regg. 6 ó., *érk.* Béles-Bánffy-Hunyad
este 7 ó., *ind.* Bánffy-Hunyadról
vonaton este 7 ó., *érk.* Kolozsvárra
este $\frac{1}{2}$ 11 ó.

6. *Detonáta-Verespatak-Zalatna* máj.
25-én, 2 és $\frac{1}{2}$ napos.

Május 25-én *ind.* Kolozsvárról vo-
naton este 11 ó., *érk.* Gyulafehér-
vár-Zalatna 26-án regg. $\frac{1}{2}$ 8 ó.

Május 26-án *ind.* Zalatnáról gya-
log regg. 8 ó., *érk.* Detonáta-Veres-
patak-Zalatna este 10 ó. Zalatnán
meghálás.

Május 27-én *ind.* Zalatnáról vo-
naton regg. 5 ó., *érk.* Kolozsvárra
12 ó.

7. *Angyalkut-kányafő* május 30-án,
 $\frac{1}{2}$ napos.

Május 30-án *ind.* d. u. 2 ó. gyalog,
érk. Angyalkut 4 ó., Kányafő 5 ó.,
Kolozsvár 8 ó.

8. *Nagykőhavas-Predeál* június 2-án,
1 napos.

Június 1-én *ind.* Kolozsvárról vo-
naton este 9 ó., *érk.* Brassó-Derestyé
2-án regg. 5 ó., *ind.* Derestyéről gyalog
regg. 5 ó., *érk.* Nagyköhavasra déli
12 ó., *ind.* Nagyköhavasról gyalog
déli 1 ó., *érk.* Predeálra d. u. 3 ó.,
ind. Predeálról vonaton d. u. 4 ó.,
érk. Brassó-Kolozsvárra 3-án regg.
7 ó.

9. *Runki szoros* június 9-én, 1 és
 $\frac{1}{2}$ napos.

Június 8-án *ind.* Kolozsvárról ko-
csin d. u. 4 ó., *érk.* Alsó-Járába este
8 ó., *ind.* Alsó-Járáról gyalog 9-én
regg. 4 Runki-szoros-Runk-Nagyoklos
ó., *érk.* Nagyoklosra déli 12 ó., *ind.*

Nagyoklósról gyalog d. u. 1 ó., *érk.*
Borrév, Tordára este 8 ó., *ind.* Tor-
dáról vonaton este $\frac{1}{2}$ 9 ó., *érk.* Ko-
lozsvárra este 11 ó. Vezető: Virág-
háty Gyula.

10. *Keresztényhavas* június 16-án,
1 napos.

Június 15-én *ind.* Kolozsvárról
vonaton este 9 ó., *érk.* Brassó 16-án
regg. 8 ó., *ind.* Brassó-Salamonnyilas-
Pojánán át, *érk.* Keresztényhavasra
d. u. 2 ó., *ind.* Keresztényhavasról
gyalog d. u. 2 ó., *érk.* Tömösre d. u.
4 ó., *ind.* Tömösről vonaton d. u.
4 ó., *érk.* Kolozsvárra 17-én regg.
7 ó.

11. *Kereszténysziget-Hohe-Rinne* jun.
23—24-én, 2 napos.

(Magaslati gyógyhely.)

Jun. 22-én *ind.* Kolozsvárról vo-
naton este 9 ó., *érk.* Nagyszeben
23-án regg. 4 ó., *ind.* Nagyszebenből
vonaton regg. 8 ó., *érk.* Keresztény-
sziget regg. $\frac{1}{2}$ 9 ó., *ind.* Keresztény-
szigetről gyalog 9 ó., *érk.* Hohe-Rinne
d. u. 2 ó.

Jun. 24-én *ind.* Hohe-Rinne gyalog
regg. 3 ó., *érk.* Csindrel-Duson át
Szelistyére d. u. 6 ó., *ind.* Szelistyé-
ről vonaton este 7 ó., *érk.* Nagysze-
benen át Kolozsvárra regg. 7 ó.

12. *Retyezát* jun. 29—30-án, 2 napos.

Június 28-án *ind.* Kolozsvárról
vonaton d. u. $\frac{1}{2}$ 6 ó., *érk.* Piski-
Lupény 29-én regg. $\frac{1}{2}$ 7 ó., *érk.* Lu-
pény-Retyezát csucs 7 ó., éjjelező
tanyára *érk.* este 8 ó.

Június 30-án *ind.* Retyezát csucs-
ról gyalog regg. 6 ó., *érk.* Malom-
szeg-Hátszeg este 6 ó., *ind.* Vár-
alja-Hátszeg-Piski este 7 ó., *érk.*
Kolozsvárra 4-én regg. $\frac{1}{2}$ 5 ó. Ve-
zető: Theil Frigyes.

13. *Szamosbázár-Csodavár-Galbina*
jul. 7—9-én, 3 napos.

Jul. 6-án *ind.* Kolozsvárról vonat-
tal $\frac{1}{2}$ 2 ó., *érk.* Bánffy-Hunyadra d.
u. 5 ó., *ind.* Bánffy-Hunyadról d. u.
5 ó. *érk.* Meregýóra kocsin este
 $\frac{1}{2}$ 8 ó., Meregýón meghálás.

Július 7-én *ind.* Meregýoról gyalog

regg. 4° ó., *érk.* Szamos-Ponor-Szamos-bazár d. u. 2—8 ó. Meghálás.

Julius 8-án *ind.* Szamosbazárból regg. 4 ó., *érk.* Csodavár-Galbina estve 8 ó. Meghálás.

Julius 9-én *ind.* Galbináról regg. 4 ó., *érk.* Rézbányára d. e. 10 ó. *ind.* Rézbányáról kocsin d. e. 12 ó., *érk.* Lunkára d. u. 2 ó., *ind.* Lunkáról vonaton d. u. 2 ó., *érk.* Kolozsvárra 10-én regg. 7 ó.

14. *Pilistető* július 14-én, 1 napos.

Julius 14-én *ind.* Kolozsvárról vonaton regg. 6 ó., *érk.* Nagyenyedre regg. 8 ó., *ind.* Nagyenyedről gyalog regg. 8 ó., *érk.* Pilistetőre déli 12 ó., *ind.* Pilistetőről gyalog d. u. 3 ó., *érk.* Nagyenyedre este 7 ó., *ind.* Nagyenyedről vonaton este 8 ó., *érk.* Kolozsvárra este 11 ó.

15. *Czibles* július 21—22-én, 2 napos.

Julius 21-én *ind.* Kolozsvárról vonaton regg. 7 ó., *érk.* Alsó-Kosályra regg. 10 ó., *ind.* Alsó-Kosályról kocsin regg. 10 ó., *érk.* Magyar-Láposra déli 12 ó., *ind.* Magyar-Láposról gyalog déli 1 ó., *érk.* Czibles-telepre este 8 ó., *ind.* 22-én Cziblesről gyalog regg. 4 ó., *érk.* Telcs-Naszódra d. e. 10 ó., *ind.* Naszodról vonaton déli 12 ó., *érk.* Bethlen—Kolozsvárra d. u. $\frac{1}{2}$ ó.

16. *Ördögmalom-Biharfüred* július 20—21—22-én, 2 és fél napos.

Jul. 20-án *ind.* Kolozsvárról vonaton d. u. 1 ó. 30 p., *érk.* Kis-Sebesre d. u. 5 ó., *ind.* Kis-Sebesről gyalog d. u. 5 ó., *érk.* Kecskésre este 7 ó.,

Jul. 21-én *ind.* Kecskésről gyalog regg. 4 ó., *érk.* Lunka-Ördögmalom-Biharfüred este 8 ó.

Jul. 22-én *ind.* Biharfüredről gyalog regg. 5 ó., *érk.* Farkasvölgybe déli 12 ó., *ind.* Farkasvölgyből vonaton d. u. 2 ó., *érk.* Remec-Jádvölgy-Kolozsvárra este 9 ó.

17. *Bükktető-Árpádcsuc* július 28-án, 1 napos.

Julius 28-án *ind.* Kolozsvárról regg. 6 ó., *érk.* Bükki turistavendéglő 9 ó., Árpádcsuc, Majláth-kut megtekintése. Ebéd. *Ind.* d. u. 5 ó., *érk.* Kolozsvárra este 8 ó.

18. *Szováta-Mezőhavas* aug. 4—5-én, 2 napos.

Aug. 3-án *ind.* Kolozsvárról vonaton este 9 ó., *érk.* Küküllőszög-Szováta 4-én regg. 9 ó.

Aug. 4-én *ind.* Szováta fürdőről gyalog d. u. 1 ó., Cseresnyésetető-Cserepeskő-mezeje *érk.* Mezőhavasra este 8 ó., meghálás az erdőn, *ind.* Mezőhavasról gyalog regg. 6 ó., *érk.* Laposnya-Libánfalú d. u. 5 ó., *ind.* Libánfaluról vonaton d. u. 6 ó., *érk.* Kolozsvárra 6-án regg. 5 ó.

19. *Fogarasi hegyeken gerinc vándorlás* aug. 15—20-án, 4—5 napos.

Aug. 14-én *ind.* Kolozsvárról vonaton este 9 ó., *érk.* Alsó-Porumbákra 15-én regg. 6 ó.

Aug. 15-én *ind.* Alsó-Porumbákról szekérrel regg. 6 ó., *érk.* Üveghutához regg. 7 ó. 30 p., *érk.* Negoj menedékházhoz d. u. 3 ó., pihenés, meghálás.

Aug. 16-án *ind.* gyalog regg. 3 ó., *érk.* a Negoj csucsra regg. 6 ó., onnan a Bulea-tóhoz és tovább gyalogolás a helyszínén megállapítandó meneterv és beosztással 17., 18. és 19-én mindenütt a csucokat megmászva egészen Zernestig és onnan vasuttal utazás haza.

A kirándulást előkészíti Szádeczky Lajos dr.

20. *Petrozsény-Paringcsucs* augusztus 25—26-án, 1 és fél napos.

Aug. 24-én *ind.* Kolozsvárról vonaton este fél 6 ó., *érk.* Petrosénybe 25-én regg. 5 ó., *ind.* Petrosényből gyalog regg. 5 ó., *érk.* Paring-csucsra d. u. 1 ó., *ind.* Paring-csucsról gyalog d. u. 3 ó., *érk.* Petrosénybe este 8 ó., *ind.* Petrosényből vonaton éjjel 12 ó., *érk.* Kolozsvárra 26-án déli 12 ó.

21. *Kelemenhavas* szept. 1—3-án, 2 napos.

Aug. 31-én *ind.* Kolozsvárról vonaton éjjel 11 ó., *érk.* Déda szept. 1-én regg. fél 9 ó., *ind.* Déda gyalog regg. 9 ó., *érk.* Ratosnya d. e. 11 ó., *ind.* Ratosnyáról gyalog déli 12 ó., *érk.* Kelemenhavasra este 8 ó.

Szept. 2-án *ind.* Kelemenhavasról regg. 6 ó., *érk.* Toplicára déli 11 ó., *ind.* kocsin déli 12 ó., *ind.* Dédáról vonaton d. u. 2 ó., *érk.* Kolozsvárra éjjel 11 ó.

22. *Nagykirálykő—Krepatura* aug. 11—12-én, 2 napos.

Szept. 10-én *ind.* Kolozsvárról vonaton este 9 ó., *érk.* Zernestre 11-én d. e. 10 ó., *ind.* Zernestről gyalog déli 12 ó., *érk.* Nagykirálykői menházhoz d. u. 6 ó., *ind.* menháztól gyalog 12-én regg. 4 ó., *érk.* Nagykirálykő, Krepatura d. u. 4 ó., *ind.* Zernestről vonaton este 6 ó., *érk.* Kolozsvárra 13-án regg. 7 ó.

23. *Homoródfürdő, Almási barlang* szept. 15—16-án, 2 napos.

Szept. 14-én *ind.* Kolozsvárról vonaton este 9 ó., *érk.* Sz.-Udvarhelyre 15-én regg. 7 ó., *ind.* Sz.-Udvarhelyről kocsin regg. 8 ó., *érk.* Homoródfürdőre d. e. 10 ó., *ind.* Homoródfürdőről gyalog déli 12 ó., *érk.* Almási barlanghoz d. u. 5 ó. Meghálás a barlangnál.

Szept. 16-án *ind.* Almási barlangtól gyalog regg. 4 ó., *érk.* Köpeci bánya, A.-Rákoshoz este 8 ó., *ind.* A.-Rákosról este 8 ó., *érk.* Kolozsvárra vonaton 17-én regg. 7 ó.

24. *Gyilkostó-Balánbánya* szept. 22—24-én, 3 napos.

Szept. 21-én *ind.* Kolozsvárról vonaton este 9 ó., *érk.* Parajdra 22-én d. e. 9 ó., *ind.* Parajdról d. e. 11 ó., *érk.* Gy.-Alfalu-Gyergyó-Szt.-Miklósra este 6 ó. Meghálás Gyergyó-Szt.-Miklósra.

Szept. 23-án *ind.* Gyergyó-Szt.-Miklósról gyalog regg. 4 ó., *érk.* Gyilkostó-Békás-szoros déli 12 ó., *ind.* vissza gyalog d. u. 1 ó., *érk.* Gyergyó-Szt.-Miklósra este 9 ó., Meghálás Gyergyó-Szt.-Miklósra.

Szept. 24-én *ind.* Gyergyó-Szt.-Miklósról kocsin regg. 4 ó., *érk.* Balánbánya-Csik-Szt.-Domokos (esetleg Mádéfalva) déli 12 ó., *ind.* Mádéfalváról vonaton 25-én d. u. 2 ó., *érk.* Kolozsvárra este 7 ó.

25. *Csukás* szept. 29-én, 1 napos.

Szept. 28-án *ind.* Kolozsvárról vonaton este 9 ó., *érk.* Brassóba regg. 8 ó., *ind.* Brassóból kocsin regg. 8 ó., *érk.* Hosszufalu-O.-Sáncz, Bratozsára 12 ó., *ind.* Bratozsáról 12 ó., *érk.* Csukás csucs és vissza d. u. 3 ó., *ind.* Bratozsáról kocsin d. u. 3 ó., *érk.* Brassóba este 8 ó., *ind.* Brassóból vonaton este 8 ó., *érk.* Kolozsvárra másnap regg. 7 ó.

26. *Királyhágó* október 6-án, 1 napos.

Okt. 6-án *ind.* Kolozsvárról vonaton regg. 7 ó., *érk.* Bucsára d. e. 10 ó., *ind.* Bucsáról d. e. 10 ó. *érk.* Királyhágó és vissza déli 1 ó. Bucsa környékének megtekintése d. u. 2—5-ig, *ind.* Bucsáról vonaton 5 ó., *érk.* Kolozsvárra este 9 ó.

27. *Gyalu-Villamos művek* október 13-án, 1 napos.

Okt. 13-án *ind.* Kolozsvárról kocsin regg. 7 ó., *érk.* Gyaluba regg. 9 ó., *ind.* Gyaluból regg. 9 ó., *érk.* Villanyos művekhez déli 12 ó., *ind.* Villanyos művektől d. u. 3 ó., *érk.* Gyaluba d. u. 6 ó., *ind.* Gyaluból este 7 ó., *érk.* Kolozsvárra kocsin este 9 ó.

28. *Szamosujvár* október 20-án, 1 napos.

Október 20-án *ind.* Kolozsvárról vonaton regg. 7 7 ó., *érk.* Szamosvárra és Kérő megtekintése regg. 9 ó., *ind.* Szamosujvárról vonaton d. u. 3 ó. *érk.* Kolozsvárra d. u. $\frac{1}{2}$ 6. ó.

A husvétii határjárás.

A Székelyföldön, de a Felső-Dunántúlon is szokásban volt a nagyszombat éjjelén való határjárás. — A falusi legények a fiatalabb házasokkal vacsoraidő után a templom köré szoktak gyülekezni, ahol megbeszélték a tavaszi teendőket, t. i. hogy mit hogyan kellene elvégezni. Mikor együtt voltak, bementek a templomba, imádkoztak, majd ajta-

tos énekek éneklése közben kivonultak a faluból. A mezőn, réteken fölkeresték a jó ivóvizet adó kútakat, azokat kitisztogatták, a határdombokat kijavitották és eközben a mezőre áldást és az égi csapások eltávozását kérték.

Ezt a szokást minden évben megújították. Mire az ünnepély lefolyt, rendesen virradni is kezdett már. A Székelyföldön a legények a szeretetnek s az emlékezésnek szánták rendesen a reggelig tartó időt. Fenyőgalyakat díszítettek fel szalagokkal, cifra papirossal, piros tojással és azt a lányos házak kapuja alá helyezték. Reggel, ha a falu népe felébredt, egész látványosság számba ment a sok feldíszített fenyőág. Arról tudták meg a faluban, melyik lányhoz milyen hű a legény. Nagyobb szegyen nem ért leányt, mintha husvét reggelén nem volt virágja.

Vadasd marostordamegyei községben *Jakab* Ödön odaváló származású irónk följegyzései szerint az utóbbi időkig az volt a kétségtelenül őseredetű szokás, hogy nagypénteken, — mely összeesik a természet ébredésének idejével — a legények csoportosan együtt járják a határt. — Felkeresnek minden egyes *forrást, csurgót*, melyeket a késő esőzések és téli viharok megrongáltak, eliszapoltak, és mindeniket kitisztogatják. — Husvét szombatján pedig *kürtszó mellett* a falu népe vonul ki, amikor is általuk és közülük ez alkalomra választott pap imádságos könyvből könyörgéseket olvas, az ugyancsak ez alkalomra ugyanazon módon választott kántor pedig áhitatos zoltárokat énekel elő, a mit a nép utána mond. — Később *a legmagasabb hegytetőn tüzet raknak* és a határjárók ilyenkor, ha szomszéd-

os község határjáróival itt össetalálkoznak, együttesen ájtatoskodnak tovább.

Ime, az ősmagyar vallás tűz és víz iránt való különös tiszteletének napjainkig fennmaradt nyomait igazolja ez a töredékes népszokás, melynek egy változatát *T. Pálffy* Aladár tollából részletesen ismertetjük.

Automobil úthálózat.

A még oly tökéletesen kifejlett vasúti hálózat mellett is nem csak hasznos volna, de annak mintegy kiegészítéséül szolgálna az automobilizmusnak bizonyos országos jellegű kiterjesztése.

Ilyenformán gondolkozik az indiai angol kormány is, amikor ezt a közlekedést szervezi; Franciaországban angol tőke segítségével egy az egész országot behálózó automobilvállalat létesítése áll küszöbön. — Olaszország vasúti minisztere az osztrák automobil-hálózat megteremtésével homlokegyenest ellenkező elv alapján államsegélyt biztosít, nem pedig a községi érdekeltséget zsákmányolja ki.

Az automobiljáratok nem csinálnak versenyt a vasútaknak, mert utóbbiak úgy a személy-, mint a teherszállítás szempontjából olcsóbbak. Azonban az automobilizmus előnye, hogy a jobban helyhez és teljesen a menetrendhez kötött vasúttal szemben önállóbb és mintegy előfutárja, illetve előkészítője a későbbi vasúti vonalak keletkezésének. — Francia számítás szerint 25 ezer km. új vasútépítés tíz milliárdba kerül, míg egy megfelelő országos automobil-hálózat csupán 500 milliónyi költséget igényel — tehát huszadszorta olcsóbb.

A kiépítendő vasútak nálunk is leghelyesebben az automobiljáratok nyomán létesülhetnek, miért is a gépkocsi országos közlekedési szempontból szintén figyelmet érdemel.

Könyvesház.

Turista naptár.

A fakadó tavasszal, a mikor a kirándulások kezdődnek, megjelent az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek f. évi turista naptára is, hogy mint turista irodalmunkban hézag potló munka a természet kedvelőknek és az egyesület tagjainak a turistaság gyakorlására tanácsokkal, tervezetekkel, az egyesület ügyeire, kedvezményeire, szervezetére vonatkozólag pedig felvilágosításokkal szolgáljon. A naptár előrészt bélyeg fokozat, ércpénz, utmérték, összehasonlító táblázatok töltik ki. Felvannak röviden sorolva benne Kolozsvár látnivalói és a postai díjszabás. Ez általános tudnivalók után a naptári rész célszerű beosztással, jegyzeteknek való helyvel és az egyes hónapok között szintén jegyzetek számára tiszta lapokkal következik, hogy a turista megfigyeléseit, tervezéseit felírhasa. Dr. *Herrmann* Antaltól egy költői lendülettel megírt cikkely gyönyörködteti ezután az olvasót. A cikkelyhez 2 kép is van csatolva. Erre a parajdi sóbányának kedves képe látható *Csávok* Géának Parajd község és vidékének kiránduló helyeiről írt hangulatos ismertetésével. Praktikus turista tanácsadó és 27 kirándulási tervezet kelt ezután érdeklődést. A tervezetek mind Kolozsvárról kiindulólag vannak egybeállítva, de bármely vidéken lakó a vasuti menetrendet számításba véve a közölt adatokkal, azokat a maga céljainak megfelelően könnyű szerrel módosíthatja. Turista ötletek címen újra *Herrmann* Antal dr. ír kedves és közkedveltségnek örvendő szellemi sziporkákat. Erre az E. K. E. központjának 1907. évi nagyszabású kirándulási tervezete következik 28 kirándulással, melyek mind Kolozsvárról indulnak ki, de ezekhez a vonal mentén bárki hozzácsatlakozhatik. A prog-

ramm nemcsak egész Erdélyre, hanem a Biharhegységre is kiterjed. A naptár zömét különben az E. K. E. menedékházak, turistaszállók és a tagok részére szerzett kedvezmények alkotják. A felsoroltakból látható, hogy az E. K. E. milyen körültekintéssel és odaadással szolgálja nemcsak a közszükségletet, hanem a csekély 6 korona tagsági díj ellenében a tagok érdekeit is. A vászonkötésben megjelent naptár ára 1 korona. Megrendelhető az E. K. E. központi irodájánál Kolozsvárt Mátyás-király-utca 3 sz.) A tagok arcképes igazolójukhoz mellékelve díjtalanul kapják. X.

Az Aradi Turista-Egyesület legújabb évkönyve. Most vettük aradi testvéregyesületünk tavalyi működéséről szóló évkönyvét, mely jóformán *Czárán* Gyula emlékének van szentelve.

Miként az E. K. E., úgy ez az egyesület is tiszteleti tagját gyászolja benne és így nem csoda, ha a rokonérzést az aradi turisták iránt ennél az érzelmi kapcsolatnál fogva még melegebben érezzük az E. K. E. kebelében.

Az A. T. E. Menyházán tartott tavalyi díszközgyűlése alkalmából a fürdőparkban emlékoszlopot, a *Czárán* lakóházán pedig emléktáblát lepleztek le annak a vármegyének a területén, melynek *Czárán* szülötte volt.

Az ünnepi emlékbeszédet *Sehmidt* János dr. tartotta folyóiratunk *Czárán*-füzetéből vett bő idézetekkel, melyből megtudjuk, hogy Menyháza és Dézna vidéke is mennyit köszönhet a nagy turista természetrajongó lelkesedésének.

Az A. T. E. tervbe vett alkotásai közül turista szempontból legfontosabb a leányvásárról országszerte híres Gaina-tetőn emelendő menedékház, hová az E. K. E. tagjai is gyakran kiszoktak rándulni.

Egyesületi élet.

Előadások a Czárán-emlék javára.

I. Erdély tűzhányói.

A Föld izzó belsejével csatorna útján összeköttetésben álló hegyeket tűzhányóknak nevezzük.

Az emberemlékezet óta nem működő tűzhányókat pedig kialudt vulkánoknak hívjuk.

Ezekről a hazánkban föltalálható régi tűzhányókról tartott előadást április hó 11-én *Szádeczky* Gyula dr. egyetemünkön a földtan kiváló tanára. Előadó az E. K. E. Czárán-emlékbizottságától rendezett sorozatos fölolvasások bevezetéseül meglehangu szavakban emlékezett meg *Czárán* Gyuláról, az E. K. E. volt tiszteleti tagjáról, megemlítvén, hogy nála nagyobb imádattal senki se csüngött a természet szépségein, hisz ez az anyagi és szellemi függetlenségében önmagával szigorú, másokkal szemben előzékeny férfiú nagy lelki tulajdonságainál fogva a *turista-ügyet* olyan magas nézőpontból szemlélte, a minőre csak az utókor fog tudni fölemelkedni.

A vászonra vetett képekkel dúsan illusztrált tanulságos fejtegetések során a hazai és így a bennünket még közelebbről érdeklő erdélyi tűzhányókkal ismerkedett meg a vegytani intézet termét megtöltő és jórészt nőkből álló szép számú hallgatóság.

Az előadás rövid kivonata a következő:

A Kelemen-havastól kezdve egész Málnásig mintegy 150 km. hosszú hegyvonulatot építettek azok a kialudt tűzhányók, amelyeknek Tusnád környékén lévő timobott darabkái (lapilli) az angol terminologia szerint kenyérkéreg nevű (breadcrust) szerkezetet mutatnak és savanyusági fokra illetve kovartalomra is a Lipari-szigetek *Volcano* nevű tűz-

hányójára emlékeztetnek. Pl. az egész Hargita laza anyagból fölépült vulkáni plató; egészben véve fiatal vulkán terméke, melynél a robbanó anyagok jelentékeny szerepet játszottak.

A nemes ércek, mint pl. Verespatakon, vagy a borvizek, mint pl. a Hargitában, vulkáni működéssel állanak kapcsolatban.

500 C. hőfoknál forróbb lávánál száraz gázok, így pl. nátriumchlorid, vaschlorid stb. válnak ki; vas-chloridból képződnek oxidálás folytán azok a szép hemátit-kristályok, amelyek a Hargita Kakukhegyén találhatók.

Forró vulkáni anyagok gázának a termékei a piskii Anyraihegy kristályai is; érdekes, hogy a Vezuvió bombadarabjai szakasztott olyan kristályokat tartalmaznak, mint fentemlített Kakukhegy és Aranyihegy andezitja.

Alacsonyabb hőfoku (300—100°) lávából elszálló, sok vizgőzt tartalmazó termékekben sűrű füstszerű szaggal jelentkező hénhydrogén és kénsav kezd elillani, s ez a második sorozat savanyú füstölő (fumarola) néven ismeretes. Ezeknél a fumaroláknál kén rakodik le, a kénsav pedig megtámadja a kőzetet, ezek anyagával kénsavas sókat alkot, mi miatt szemviznek is használják a Torjai Büdös-barlang faláról lecesepegő és gyógyító hatásúnak tartott vizet. — Ezek a savanyú fumarolák hozzák magukkal a szulfátokat, a kénes érceket is. A harmadik sorozatba tartoznak a 100°-nál hidegebb lávák, melyekből szénsav és vizgőz válik ki.

A nápolyi Szolfatara karakterének és a Kutyabarlangnak jelenségei emlékeztetnek a Hargitára. *Mofetta* vagy fojtó gáz alatt szénsavgázokat

értenek az olasz földön. Kialudt vulkánokban Magyarország sokkal gazdagabb, mint Itália; a geológiai harmadkorban épült fel a legtöbb vulkáni hegyünk.

A Vihorláltól délkeletre vonuló Vihorlát-Gutini vonulattól Málnásig húzódó vulkán csoport a Kárpátok félkörének belső ívéen hasonlít az olasz *Campaniai* hegyvonulathoz, hol ma is van tűzhányóműködés. Hazánk 3-kori vulkánjai is a Kárpátok ráncosodásával kapcsolatos repedéseken épültek fel.

A dáciitufa a tűzhányó kidobott anyaga, mely padok alakjában a 3-kori tenger lerakódásai közé ékelődik be.

Pl. a rettegi Csicsó-hegy kitörése régebbinek bizonyult a Hargita kitöréseinél.

A Kárpátok félkörére merőlegesen áll 100 km.-nyi vonulat képében az Eperjes-Tokaji hegylanc, mely a 3-kori anyagból fölepült vulkánok egész sorát tárja elénk.

A Mátra, Magyar Érchegység, a balatonmenti bazaltvidék egy vulkánoktól szegélyezett hegység sziget. Az említettek kivül régi vulkánikus foltokat találunk a Turi-Torockói és a Maros jobb oldali hegységben, melyek a másodkorban törtek ki, éppen úgy, mint a Persányi hegység és a Krassószörényi hegyek egyes tűzhányói. Hazánk és így országrészünk természeti szépségét, ásványvizekben és nemes fémekben való gazdagságát, talajának termőképességét sok tekintetben vulkáni termékeknek köszöni, melyek a magyar bor és buza világhírű jóminőségének szolgálnak alapul.

* * *

A nagy érdeklődéssel kísért képek hosszú sora a Szt. Anna-tóval vette kezdetét, mely maga is egy vízzel megtelt kráter.

Ézután a Kukojszás, a Hargita, Korond, Verespatak, Zalatna, Detonáta, Vlegyásza, Rézbánya stb., majd Kolozs, Apahida, Tur s Torockó a Székelykövel vonultak el szemeink előtt. Az érdekes szemléltető előadás végeztével a jelenlévők megéljenezték

a tudós előadót, ki egy tavaly a Vezuvio és az Etnáról tartott fölolvasása alkalmából tett ígérletét váltotta be most, mikor a magyar tűzhányókat bemutatandó szellemileg a szabad természetbe vezetett, mert szavait idézve „Seprősi *Czárán* Gyula emlékét méltóan csak a szabad természetben ünnepelhetjük!”

II. Képek a gyalui és bihari hegységéből. Április hó 18-án újra megtelt az egyetem vegytani intézete előkelő közönséggel, a mikor is *Ruzitska* Béla dr. egyetemi tanár tartott egy valóságos turista-előadást.

Bevezetésül osztályozta a turistákat a mindig nyargalókra, a mindig evő-ivókra és végül az igazi természetkedvelőkre, kik közé *Czárán* Gyula is méltán sorolható. Az első osztályba tartozók abban merülnek ki, hogy az indulás és érkezés időpontjait szigorúan betartják ugyan, de a tájék látnivalóival legkevésbé sem törődnek.

Mindig sietnek és semmit sem élveznek; ezek tehát másként azok az egyének, akik a kirándulást csak a lábukkal élvezik.

A második kategóriába tartoznak az ugynevezett gyomorturisták, kiknek legfőbb gyönyörúsége abban telik, hogy ótiási nagy lelmi rak-tárral induljanak el és minél gyakrabban, sőt minél hosszabban étkezzenek, természetesen semmi egyéb-bel sem törödvé. Ezek a kirándulók még abban a balhiedelemben is vannak, hogy az alkohol a hegy-mászásnál erőfokozó hatást gyakorol az izmukra.

Az utolsó csoportba tartoznak a valódi turisták, kik a térképen előtanulmányokat téve pontosan megállapítják az időbeosztást és azzal mennek a hegyek közé, hogy tervszerűen kiélvezzék a megleendő kirándulás minden természetnyújtotta gyönyörúságát s tanulságokkal gazdagon térjenek haza. E közben leereszkedett a vászonlepel s egymásután vonultak el szemeink előtt Gyalu, Hidegszamos, Magura, Rekető, Vasvári eleste helye és Béles. Majd több sikerült bihari kirándulási körútra indultunk annak a lelkes szellemi

vezetőnek a jóvoltából, ki a ködfátyolképekben előttünk bemutatott gyönyörű tájakat egytől-egyig személyesen is bekalandozta és így szakszerű előadásának nagy közvetlenséget kölcsönözhetett.

Igérletét bírjuk, hogy előadásának a gyalui havasokra vonatkozó első felét már folyóiratunk legközelebbi számában írásban és képben közzé tehetjük.

III. A folyóvizekélettörténete. Az anyatermészet föld alatt és felett szakadatlanul működő vizeinek és meg van a maguk szó szoros értelmében vett életfolyása; azok is születnek, élnek és meghalnak, mint minden a földön. Erről a tudományos földrajzi tárgyról tartott előadást *Cholnoky* Jenő dr. egyetemi tanár április hó 25-én az egyetem dísztermében s kezdve a fakadó forrástól egész a tengerbe ömlő folyamig élvezetes magyarázatok kíséretében vezette végig a megjelent közönséget. Rövid vázlatban az előadás tartalma a következő volt:

Az éltető napsugár uralkodik minden felett s így ő tőle függ a meleg és hideg hőmérséklet ingadozása; a nap indítja a széláramlatokat és a vizet is a napsugár vonja a föld színe fölé. Az első megjelenő vízcseppek követi a második s így tovább, míg a szikla kiváradik és a vízcseppegektől kimosás történik.

Igy keletkezik a forrás, melylyel a folyóvíz megszületik; van réteg forrás, időszakos szökőforrás (gájr) stb.

A közfölfogás a forrás vizét tartja legtisztábbnak, pedig tévesen, mert sok az oldat és gáz benne.

Ilyenek az ásványos vizek, melyeknek a forrásait előszeretettel gyógyító forrásoknak szokták nevezni, holott tulajdonképpen sókat tartalmazó, tehát nem egészen tiszta vízü források.

A víz eróművi hatása az anyagok föloldásában is nyilvánul; azonban megfejtethetlen az a rejtély, ami pl. földalatti hidrosztatikus erőben jut kifejezésre, mely a vizet kihajtja. Egy a szaharai sivatag közepén fűrt artézi kút fölszökkenő vizéből pláne élő halak is kerültek felszínre; ez is egy olyan rejtély, melynek magya-

rázatát még mindig nem tudták a tudósok megtalálni.

A talajvíz nagy mélységekben meleg; pl. a budapesti városliget artézi kútjának a vize 72° melegségű, holott tekintve a 917 m.-nyi mélységet, a melyből fakad, nagyobb hőfoku is lehetne; ennél fogva ez a világ egyik legmélyebb artézi kútja szintén kivétel számba megy. Akárhány patak nagyobb munkát végez, mint a nagy folyó a völgyben, mert a lehordott sziklák és kövek közt folyó víz már esésénél fogva nagyobb erőt tud kifejteni, mint a lapályon elterülő, iszapot és homokot hordó víz. A föloldott mészszemcsék magjai azoknak a nagy homokgömböknek, a melyek pl. a Kolozsvárt is látható ugynevezett „feleki gömbök“ alakjában a víz hordalékok egyik sajátosságos nemét alkotják. Néha annyi a mésztartalom a vizekben, hogy a fagyökereit is megkövesíti; sok kagyló is a maga házát ilyen oldatok felhasználásával építi.

A nyílt ocean vize, *Cholnoky* szerint a legtisztább valamennyi forrásnál; pl. míg a genfi tó vizébe lebocsátott fehér gömb csak 20—22 m.-nyi mélységig látható, addig az ocean vizében 200 m.-nyire, vagyis tiszerte mélyebben és jól látható. Villanyos reflektor fénye mellett ez a kétféle víz a mélységet méterekben kifejezve úgy viszonylik egymáshoz, mint 34 a 400-hoz.

Minél sebesebb a víz, annál nagyobb erővel ragadja magával a benne lévő anyagokat; különben a folyóvíz hordalékát oldott, lebegő és görgetett anyagoknak nevezzük, melyek a folyóvizek különböző szakaszaiban található; így a legnagyobb eséssel bíró felső szakasz főhordalékai a kövek és szikladarabok; a középső szakaszban az apróbb kavics és homok, az alsó szakasznál pedig főként az iszap. A folyamok hordalékából és azok törmelékeiből keletkeznek a delták, melyek a tengerbe ömlés torkolatánál szoktak képződni.

A folyó legközönségesebb lerakódása az ugynevezett zátony; kiöntéseknél, árvizeknél az iszapolások

fogadták még a f. évi kirándulás tervezetét.

A közgyűlés miután még elhatározta, hogy gróf *Mikes Zsigmond* főispánt küldöttség útján kéri meg az E. K. E. támogatására, délben véget ért.

Az E. K. E. folyó évi kirándulásai.

II. Bükk-erdő, Tordahasadék, Torda.

Április hó 21-én jöllehet hűvös idő volt s az előző napi esőzések az utakat feltevés szerint megrongálhatták és így a hirdetett kirándulás sikerében bizni alig lehetett, mégis néhány buzgó tagunk útra kelt, hogy a Bükk-erdőt, a Torda-hasadékot és Torda városát felkeresve megnyissa tavaszi kirándulásainknak sorozatát. (Az első kirándulás a télen volt.)

Reggel 5 óra 30 perckor indultak el gyalog a gyülekezési pontról, a Mátyás király születési házában levő muzeumi irodából. A Trefort-, majd a Holdvilág-utcán és a Király dombon át mindenütt a Feleki hegygerinc oldal nyulványának a Pap és Békás patak vízválasztójának ormán haladva 7 óra 30 perckor érkeztek a Berbéki erdőházhoz, a honnan napfényes reggeli időben nagyszerű kilátás nyílik nemcsak a városra, hanem a gyalui és bánffyhungyadi bavasokra is. Ez alkalommal a hó borította csucok, amelyeken pazarul csillogott a napsugár, egész közelben levőknek látszottak.

Innen a Bükk-erdőn át rövid 40 perc alatt kirándulóink már fönn voltak a gerincen az E. K. E. turista vendéglőjében, hogy elköltsék reggelijüket. A turista vendéglőből 8 óra 30 perckor indultak tovább a hegygerincen levő úton, amely katarvonalat képez Torda-Aranyos és Kozlomsznye között. Ez út legmagasabb pontjáról tiszta időben már igen jól látszik a Tordahasadék, a Székelykő, a Gergely havas, továbbá a Cibles és a radnai havasok is. Kirándulóink erdei ösvényen majd erdő-övezte kies völgyben folytatták élvezetes sétájukat *Mikes-Indal-Peterd*

községekén át a Torda hasadék felső kapujáig, hová 12 óra 30 perckor érkeztek meg. A hasadékban megnézték a barlangokat, élvezettel mentek végig a turista úton. Megpihentek az E. K. E. menedékszínjében. A „Hotel Tarisznyá“-ból előkerült ételeket elfogyasztva, lehangoltan indultak tovább, mert egyik turistának a hosszú úttól el szokott lábai mindegyre fel akarták mondani a szolgálatot. A térdkalácsban jelentkező szuró fájdalmak figyelmeztették a lábtulajdonost arra, hogy egy erős turista-bot többet ér egy szekér napernyőnél. Alig értek fel a Hesdát völgyéből a kirándulók a magaslatra (innen már Torda városa is jól látszik) azonnal meggyógyult a beteg láb és tulajdonosa általános nevetés között vígan bicegett a kis csapat első sorai közé és versenyfutási indítványt sem röstelt megkockáztatni. Kedélyes évődések közt vígan haladt ezután a társaság Torda felé és kigyönyörködte magát a megáradt Aranyos völgyén elterülő falvak és az azok felett gyönyörű körvonalakban csipkézve kiemelkedő sziklacsoportozatokban, melyek fölött a messzi távolból az alsófehérvármegyei *Pilisnek* kúpalakú hófedte csucsa verte vissza a horizont alja felé haladó napnak sugarait. A kirándulók d. u. 5 órakor érkeztek meg *Tordára* és onnan a Korona-szállóban elköltött vacsora után vasúttal utaztak haza Kozlomszvárra, hová 11 órakor érkeztek meg egy tanulságos és jól sikerült kirándulás kedves emlékeivel. A kiránduláson résztvettek: *Baumann László, Lázár Ödön, Novelly Lajos, Virágháty Gyula* és *M. Kovács Géza* főtítkár. *K. G.*

Rákóczi-menedékház.

Brassó vármegyének legkönnyebben megközelíthető és legszebb hegyisége a Tömös-szoros felett emelkedő Nagyköhavas. E sűrűn látogatott hegyre brassói osztályunk *II. Rákóczi Ferenc* elnevezéssel még a folyó évben díszes menedékházat épít, hogy egye-

sületünk is lerója kegyeletét a nagy fejedelem iránt. Az osztály elegendő alappal nem rendelkezik, azonban az építést egyéb okoktól eltekintve már azért sem odázhatja el, mert a Bácsfalu község tulajdonát képező erdőt folyó évben levágják és a hazafias község most ingyen adhatja a faanyagot. A hiányzó összeget adományok gyűjtésével, továbbá részjegyek kibocsátásával igyekeznek összehozni. Hazafias tagjainknak alkalmat akarunk nyújtani arra, hogy esetleges adományokkal vagy a 10 koronás részjegy kiváltásával a kegyeletes célhoz hozzájárulhassanak, ezért a felhívást egész terjedelmében közöljük.

*Az E. K. E. brassómegyei osztálya,
Brassó.*

K.46/907 sz.

Igen tisztelt Tagtárs Úr!

A Kiskirálykőn leégett menedékházunk helyett még ez év folyamán a *Nagykőhavason II. Rákóczi Ferenc* nevét viselő gazdasággal egybekötött, tűzbiztos, 4 szobából álló modern menedékházat akarunk építeni, hogy a nagy idegenforgalomnak örvendő brassómegyei hegyek között a magyar turistaság számára egy gyönyörű festői hegységet lefoglalhassunk és ezáltal e végvidéken is kifejezésre juttassuk a magyar nemzeti eszme szeretetteljes hódító varázsát.

Az építés különböző okokból el nem odázható, jóllehet még igen nagy összeg hiányzik annak költségeiből. Ennélfogva az édes magyar hazáért, a minden szép és jóért lángoló tagjainkhoz fordulunk azzal a hazafias kéréssel, hogy az építési költség hiányzó részének előteremtésével, illetőleg *kölcsönadásával* támogassanak bennünket a nagy munkában.

Tisztelettel kérjük *t. Tagtárs Úrat*, szíveskedjék adományokat gyűjteni, a részjegyekből mentől többet ismerősei között elhelyezni, azoknak értékét beszélni és ezáltal a menedékház

fölépítését lehetővé tenni. Az részjegyek tulajdonosainak számos *kedvezményt* nyújtunk. Az adakozók neveit, mint a menedékház *alapítóit megörökítjük*. A kölcsönről 3% kamatot fizetünk és a visszafizetését évenként bizonyos számú nyugtató kisorsolásával fogjuk eszközölni. A kölcsönnek 50% -a jegyzés alkalmával, második része pedig f. év július hó 10-ig fizetendő be.

Nagy a mi hitünk, hogy a kiskirálykői menedékház főnix madárként fog a Nagyköhavason megújodni, mert erős a mi bizalmunk *t. Tagtárs Úr* hazafias buzgalmában és áldozatkészségében, ezért ujjolag kérjük, hogy a nagy és szép munkában bennünket jóindulatu támogatásában részesíteni szíveskedjék.

Brassó, 1907. március 1-én.

Hazafias üdvözlettel:

Halász Gyula,
oszt. elnök.

Dr. Bokor János,
oszt. titkár.

A részjegyek kiváltására vonatkozó megkeresések, vagy esetleges adományok *Dr. Bokor János* tanár (Brassó), vagy az E. K. E. központi irodájának címére Kolozsvárra (Mátyás királyutca 3. sz.) küldendők.

Huszonhat brassóvidéki kirándulás.

Az E. K. E. brassóvármegyei osztálya rendszeres tervezetet dolgozott ki a f. év nyarán rendezendő kirándulásokról, melyeknek sorrendje a következő:

Április 14-én Ördögbérc, 21-én Cenkötő, 28-án Honterusz. Május 5-én Hollókő, 12-én Noa, 20-án Cenkötő, 26-án Kereszthegy. Junius 2-án Krizbai várhegy, 9-én Keresztényhavas, 16-án Nagyköhavas, 23-án Pojana, Óderweg, Rozsnyó. Julius 7-én Kiskirálykő, Krepatura, 14-én Nagyköhavas 21-én Lidérc-hasadék, 28-án Kőte-barlang. Augusztus 4-én Cukás, 11-én Nagyköhavas, 18-án Bucsecs, 25-én Tömös-Hasadkő. Szept. 1-én Bucsecs-Sinaja, 8-án Szent Anna

tó, 15-én Nagykőhavas, 22-én Nagy Királykő, Propáste. Október 6-án Pojana, 13-án Nagykőhavas, 10-én Keresztényhavas, 27-én Hősök-sirja.

Az E. K. E. új tagjai 1907. jan. 1-től április 30-ig.

Rendesek :

(évi 6 koronával.)

Mezei Mór szállodás, Koch Károly pénztáros, Kovács János vajmester, Bekó Ferenc mérnök, Márton Árpád ref. lelkész, Bessenyei Boldizsár máv. ellenőr, Teutsch Henrik szeszgyár igazgató, Gálszécsi ifjúsági egyesület, Péch Béla kir. műszaki tanácsos, dr. Laurán Pál esperes, Balogh Jenő tanító, Solymosi Bálint körjegyző, Bodor Pál ev. ref. lelkész, Kakas Vencel kereskedő, Krausz Lajos gazdálkodó, Schillinger Mór gazdálkodó, Janza Gyula körjegyző, Solyom Rezső máv. hivatalnok, Barthos Gyula főerdész, Zecha Egon tüzérhadnagy, Fest Sándor tanár, dr. Németh Rudolf kir. törv. bír., dr. Szöllösy Jenő kir. alügyész, Országos Casinó Budapest, Szász Ferenc intéző, Zsigmond Gáspár áll. tanító, Mina János áll. tanító, dr. Schobeln Károly törv. bír., Alapy György törv. aljegyző, Karakas Károly várm. tisztviselő, Karakas Gizella.

Turista hírek.

Turista vendéglő megnyitás. Május hó 5-én nyílik meg az E. K. E.-nek a Kányafői messzeláton levő turista vendéglője. A megnyitás alkalmából említett helyen az egyesület $\frac{1}{2}$ napos kirándulást rendez.

Bükketői menedékház. Az E. K. E. bükketői menedékházát és vendéglőjét bérlője kijavíttatta. Most új tekepálya áll a kirándulók rendelkezésére.

Iskolai kirándulások.

A fogarasi állami főgimnázium 45 tanulója 3 tanár vezetése alatt márc.

24-én Kolozsvárra érkezett. A város nevezetességeinek az E. K. E. vezetése alatt való megtekintése után 25-én Kassára utazott.

A szegedi főgimnázium ifjúsága május hó 16-án indul Erdélybe. Arad, Déva, Nagy-Ág, Vajda-Hunyad, Gyálár, Gyulafehérváron át 19-én érkezik — Kolozsvárra.

A fogarasi polgári leányiskola május hó 16-án érkezik Kolozsvárra. elszállásolást és kalauzolást szintén az E. K. E. végzi.

Fürdőügyi hírek.

Jegenye gyógyfürdőt (Kolozsmegye) a róm. kath. státus uradalmainak igazgatósága eladóvá szánta. Ajánlatok május hó 8-ig adandók be.

„Szent Anna“ forrás (Csikmegye) eladó. Bővebb felvilágosítást ad Nagy Sándor földbirtokos Csikszentmárton.

Uj kedvezmény.

A „Nemzeti“ baleset biztosító társaság — kirándulások és egyáltalában turistáskodásoknál előforduló haláleset, vagy rokkantság beállta alkalmával

2000 koronát fizet

3 korona évdij ellenében.

A biztosításra vonatkozólag felvilágosítást ad az E. K. E. központi irodája, Kolozsvár Mátyás király-u. 3. szám.

Szerkesztő: Merza Gyula.